

הפיקוח על החינוך המוזיקלי

בגרות מוזיקה

תשפ"ז

מושגי יסוד

מהדורה ראשונה,

מרץ 2024

הפיקוח על החינוך המוזיקלי
בגרות מוזיקה תשפ"ז

מושגי יסוד

מהדורה ראשונה, מרץ 2024

מורי מגמות יקרים,

התוכנית במתכונתה החדשה מנסה לאזן בין ביטויי השונות הקבוצתית והאינדיבידואלית לבין הצורך ליצור ליבת לימודים משותפת לכלל התלמידים במערכת החינוך בישראל. התוכנית מעודדת ספקטרום רחב ככל האפשר של תרבויות מוזיקליות ומציעה למורים ולתלמידים קריטריונים מסייעים לבחירת רפרטואר איכותי ומגוון. התוכנית מאפשרת למורי המוזיקה חופש להטמיע את עולמות המוזיקה השונים ממנו הם מגיעים בתוך חומרי הלימוד ותוכנית הלימודים של משרד החינוך.

תוכנית הלימודים מדגישה את הצורך לחשוף את התלמידים למוזיקה בהקשריה השונים, על מנת לעצב באופן מיטבי את דמות הבוגר המסיים את לימודיו במגמת מוזיקה כמי שמכיר, מבין ויכול לזהות תופעות מוזיקליות ממגוון תרבויות.

הערך המוסף של התוכנית מבוסס על חשיבה מסדר גבוה, הבנת מושגים לעומק בהקשר רחב ולא על שינון.

בצאל קופרווסר מפמ"ר מוזיקה וצוות ההדרכה

המחברים:

איה מאזוז, אילנה בן עזרא, טל שדאי פרידן,
עמר מליניאק, רימונה פאול, שרה לאור, תמר עוז

עריכה מקצועית:

יפעת שוחט

עריכה כללית:

צוות ההדרכה תשפ"ד

**מורים יקרים, הטבלה לפניכם מציעה חלוקה של המושגים לפי תקופות לימוד.
הרשימה נוצרה לטובת כל המורים שמעדיפים להמשיך ללמד לפי תקופות, ו/או בצורה כרונולוגית.
בהצלחה!**

מושג	שיוך תקופתי/סגנוני	שיוך אפשרי נוסף
אוניסון	מבוא	תקופת ימי הביניים
מצלול - גוון	מבוא	תקופת הקלאסיקה, רומנטיקה, פופ-רוק
מוטיב	מבוא	תקופת הרנסנס, הבארוק
מלודיה	מבוא	כל התקופות
מנעד (מצומצם או רחב)	מבוא	תקופת ימי הביניים
דיאטוני / כרומטי	מבוא	תקופת ימי הביניים
דינמיקה	מבוא	תקופת הבארוק, רומנטיקה
מרקם מונופוני	מבוא	תקופת ימי הביניים
מרקם פוליפוני	מבוא	תקופת הרנסנס, הבארוק
מרקם הומופוני	מבוא	תקופת הרנסנס, קלאסיקה
מרקם הומוריתמי (כוראלי)	מבוא	תקופת הרנסנס
מרקם הטרופוני	מבוא	מוזיקה ערבית, מוזיקת עולם, התקופת המודרנית
משקל	מבוא	תקופת הרנסנס
מליסמטיות	מבוא	תקופת ימי הביניים, הרנסנס, פופ-רוק, ג'אז
נוימטיות	מבוא	תקופת ימי הביניים, הרנסנס
סילביות	מבוא	תקופת ימי הביניים, הרנסנס
פוליריתמיות	מבוא	תקופת הקלאסיקה, הרומנטיקה, ג'אז
א-קפלה	מבוא	תקופת ימי הביניים
ארטיקולציה	מבוא	תקופת הבארוק, קלאסיקה, רומנטיקה
אוסטינטו	מבוא	תקופת הבארוק
סקוונצה	מבוא	תקופת הבארוק
מודוס	תקופת ימי הביניים	תקופת הרומנטיקה, ג'אז
יחסי מוזיקה טקסט	תקופת ימי הביניים	תקופת הרנסנס, הרומנטיקה
מיסה	תקופת ימי הביניים	תקופת הבארוק, הקלאסיקה
מזמור גרגוריאני	תקופת ימי הביניים	
מדריגל	תקופת הרנסנס	
נקודת חיקוי	תקופת הרנסנס	
ציור מילים / ציור צלילים / מדריגליזם	תקופת הרנסנס	
נקודת עוגב	תקופת הבארוק	תקופת הקלאסיקה
טונליות	תקופת הבארוק	מבוא
אופרה	תקופת הבארוק	תקופת הקלאסיקה, הרומנטיקה, המודרנית
אריה ורצ'יטיב	תקופת הבארוק	תקופת הקלאסיקה, הרומנטיקה
בסו קונטינואו	תקופת הבארוק	
פוגה	תקופת הבארוק	
קונצ'רטו	תקופת הבארוק	תקופת הקלאסיקה

מושג	תקופה מומלצת	תקופות אפשריות נוספות
סונטה	תקופת הבארוק	תקופת הקלאסיקה, הרומנטיקה
וריאציה	תקופת הקלאסיקה	תקופת הבארוק, הרומנטיקה
סימפוניה	תקופת הקלאסיקה	
סינקופה	תקופת הקלאסיקה	פופ רוק, ג'אז
צורת סונטה	תקופת הקלאסיקה	
רביעיית כלי קשת	תקופת הקלאסיקה	
שיר אומנותי - ליד	תקופת הרומנטיקה	
מוטיב מנחה - לייט מוטיב	תקופת הרומנטיקה	
מוזיקה תוכניתית	תקופת הרומנטיקה	תקופת הבארוק (ארבע העונות)
פואמה סימפונית	תקופת הרומנטיקה	
קטע אופי	תקופת הרומנטיקה	
טמפו רובאטו	תקופת הרומנטיקה	
מוזיקה א-טונלית	התקופה המודרנית	
מינימליזם	התקופה המודרנית	
סולם פנטטוני	ג'אז, פופ, רוק	
בלו-נוטס	ג'אז, פופ, רוק	
סטנדרט ג'אז	ג'אז	
צורת השיר במוזיקה פופולרית	ג'אז, פופ, רוק	
ב'ף	פופ רוק	
שירת מענה	פופ רוק	תקופת ימי הביניים
שמיניות סווינג	ג'אז	
מוואל	מוזיקה ערבית	
מקאם	מוזיקה ערבית	
תקסים	מוזיקה ערבית	

אוניסון (Unison)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
צליל אחד (מלטינית).	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
אוניסון אוקטבות (בניגוד לאוניסון פרימה ה-"רגיל").	מאפיינים / סוגים
מצב בו כל המשתתפים מבצעים מלודיה זהה. לכן, בשירה או נגינה במרקם אוניסון, לא מתקיימת הרמוניה. אוניסון עשוי לאפיין יצירה שלמה או של קטע אחד או מספר קטעים ממנה.	הסבר והרחבה
דיאס אירה (מזמור גרגוריאני) - דוגמא למרקם ביצירה שלמה. קונצ'רטו לפסנתר מס' 9 מאת מוצרט - דוגמא לקטע כחלק מיצירה שלמה - במשפט הראשון של התזמורת. A Night in Tunisia בעיבוד מאת מייקל פיליפ מוסמן - דוגמאות לאוניסון כחלק מעיבוד כלי נשיפה, לדוגמא תיבה 5 בחלק B1 בסקציית החצוצרות.	דוגמאות

מצלול - גוון (Timbre)

תכונה של כלים מוזיקליים או קולות שונים. האופן בו אנו מבחינים בין צלילים המופקים ממקורות שונים.	הגדרה וסיווג
פסיכואקוסטי. מצרפתית - איכות הצליל, צליל הפעמון.	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
המצלול כולל בתוכו גם את ה מנעד (רגיסטר), העוצמה או ה דינמיקה והדחיסות.	מאפיינים / סוגים
תחושת הגוון תלויה בכמה גורמים: 1. גורמים פיזיקליים, כמו צלילים עיליים. גל קול נוצר מכמה תדירויות. שינוי בחלק מהתדירויות יגרום לשינוי בגוון. אם מגבירים את עוצמת התדירויות הגבוהות הצליל ישמע חד יותר. אם נגביר את עוצמת התדירויות הנמוכות הצליל ישמע פחות חד. 2. מעטפת הצליל: הצליל עובר שלושה שלבים: התהוות, יציבות ודעיכה. בשלב הדעיכה הצלילים העיליים דועכים ומתפוגגים בהדרגה. לכל כלי ישנה מעטפת צליל הייחודית לו. משך שלושת השלבים משתנה מכלי לכלי ומשנה גם את הגוון. 3. הגורם השלישי המשפיע על גוון הצליל הוא מבנה כלי הנגינה (גודלו, צורתו והחומר ממנו הוא עשוי) ואופן הפקת הצליל (הקשה, נשיפה וכדומה).	הסבר והרחבה
דוגמאות למצלול שונה ניתן למצוא בכל שיר או יצירה. דוגמא ל גוון ממוחשב דוגמא ל גוון גיטרה דוגמא ל גוון פסנתר דוגמא ליצירה הממחישה את מעבר הנושא בין כלי נגינה שונים ומצלולם השונה היא המדריך לתזמורת לבני הנעורים מאת בריטן .	דוגמאות

מוטיב (Motif)

תבנית מוזיקלית קצרה בעלת איפיון מלודי ואיפיון ריתמי.	הגדרה וסיווג
מלטינית - תנועה או תבנית/צורה (motus).	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
מוטיב הוא יחידת הגרעין המוזיקלית. רעיון מוזיקלי מובחן מלודית, טונלית, הרמונית וריתמית, שמהווה בסיס ליצירה מוזיקלית. משפט או נושא מוזיקלי יכולים להיות מורכבים ממספר מוטיבים ו/או ממוטיב אחד העובר חזרה ופיתוח. מאפייני המוטיבים ודרכי הפיתוח שלהם משתנים לרוב לפי תקופה, מלחין או סגנון. ישנם מוטיבים שלאורך ההיסטוריה הפכו מזוהים עם רגש או פעולה מסוימת, כמו "מוטיב האנחה", שהוא ירידה בסקונדה כאשר הצליל הראשון הוא על פעמה חזקה והשני על פעמה חלשה.	הסבר והרחבה
הסימפוניה ה-5 מאת בטהובן - ארבעת הצלילים הראשונים פוגה מס' 2 בדו מינור מאת באך - שלושת הצלילים הראשונים Autumn Leaves פינלנדיה מאת סיבליוס Love Of My Life מאת להקת קווין סתיו מאת משה וילנסקי (כבר נושרים העלים)	דוגמאות

מלודיה (Melody)

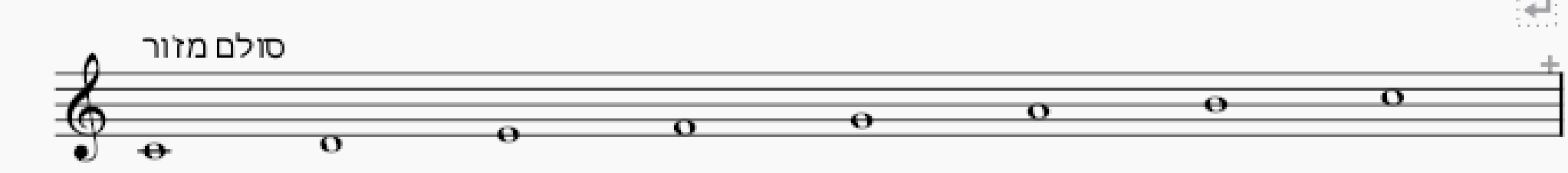
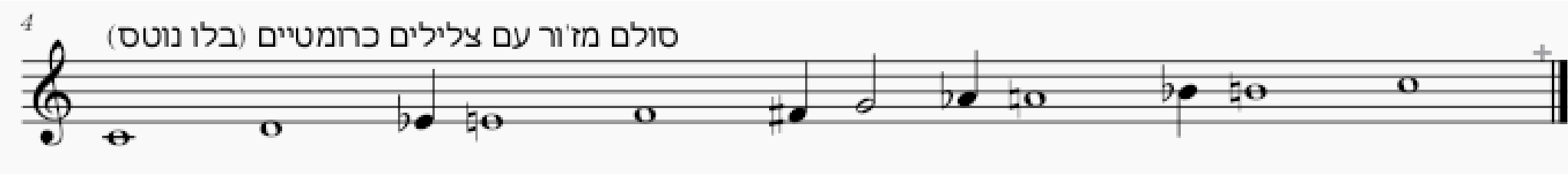
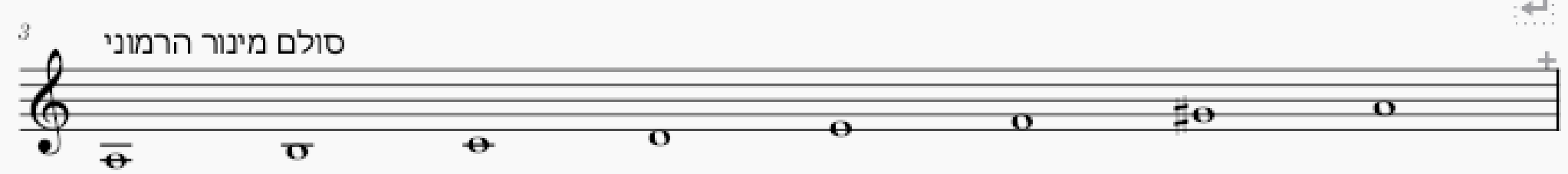
הגדרה וסיווג	רצף של צלילים במרווחים שונים ובעלי משכים שונים, המופיעים באופן אופקי ויוצרים משמעות מוזיקלית.
מקור השם / פירוש המילה	מיוונית - מנגינה (melos).
שיוך תקופתי	כל התקופות.
מאפיינים / סוגים	במוזיקה המערבית המרווחים בין הצלילים במלודיה הם טונליים כשהמרווח הקטן ביותר הוא חצי טון. במוזיקה חוץ-מערבית המרווחים יכולים להיות מיקרוטונליים - מרווחים הקטנים מחצי טון. מידת המובחנות של המלודיה קשורה במרקם המוזיקלי של היצירה. למשל, מלודיה במרקם מונופוני מופיעה ללא כל ליווי; מלודיה במרקם הומופוני מופיעה בליווי אקורדים; מלודיה במרקם פוליפוני חוזרת בקולות שונים, או מופיעה במקביל למלודיה נוספת.
הסבר והרחבה	מלודיה היא בדרך כלל המרכיב המוזיקלי הבולט לאוזני המאזין. לעתים קרובות מופיעה המלודיה בקול הגבוה של היצירה. מלודיה מבוססת לעתים קרובות על נושא, או על מוטיב מוזיקלי חוזר. לכן, יש למלודיה חשיבות בכינון הצורה המוזיקלית (למשל א-ב-א. א החוזר מתבטא בחזרה למלודיה הפותחת).
דוגמאות	סונטה לפסנתר ק.545 מאת מוצרט - פרק 1, נושא ראשון. סימפוניה מספר 5 מאת בטהובן - פרק 1, מוטיב הפתיחה.

מנעד (Diapason)

<p>טווח הצלילים של מנגינה מסוימת; טווח הצלילים אותו מסוגל להפיק כלי מסוים.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>המילה מנעד מורכבת משתי מילים: מן+עד. מן הצליל הנמוך ביותר ועד הצליל הגבוה ביותר.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>כל התקופות.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>מנעד מצומצם: מלודיה אשר המרווח בין הצלילים הנמוך לגבוה שלה הוא מצומצם יחסית (עד אוקטבה); כלי נגינה, אשר מסוגל להפיק מספר מצומצם יחסית של צלילים.</p> <p>מנעד רחב: מלודיה אשר המרווח בין הצלילים הנמוך לגבוה שלה הוא גדול יחסית (מעל אוקטבה); כלי נגינה, אשר מסוגל להפיק מספר רב יחסית של צלילים.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>המנעד יכול להתייחס לצלילי מלודיה מסוימת או לגבולות ביצוע צלילים של כלי נגינה או זמרים.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>מנעד הפסנתר (7.25 אוקטבות):</p> <p>מנעד קולות המקהלה:</p> <p>מלודיה במנעד מצומצם - דיאס אירה מלודיה במנעד רחב: מנגינת האידאה פיקס ב-סימפוניה הפנטסטית מאת ברליוז</p>	<p>דוגמאות</p>

דיאטוני / כרומטי (Diatonic / Chromatic)

<p>מלודיה דיאטונית: מנגינה בסולם מז'ור או מינור טבעי, ללא צלילים זרים. מלודיה כרומטית: מנגינה הכוללת צלילים זרים, שאינם כלולים בסולם הדיאטוני בו נכתבה.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>"דיאטוני" (ביונית) - "מתקדם בצלילים". "כרומטי" (ביונית) - "צבעוני". ייתכן סולם כרומטי, או תוספת צלילים כרומטיים לסולם הדיאטוני (ראו הרחבה בהמשך).</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>כל התקופות.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>בכל תרבות מוזיקלית קיימות מערכות (סולם, מודוס, מקאם, וכו') דיאטוניות וכרומטיות שונות. ההבדל ביניהן הוא בכמות הצלילים ובמרווחים ביניהם. המוזיקה הדיאטונית המערבית כוללת שבעה צלילים. המוזיקה הכרומטית המערבית כוללת שנים-עשר צלילים. במוזיקה החוץ-מערבית משתמשים במערכות הכוללות מרווחים מיקרוטוניים לדוגמא: מקאמאת במוזיקה הערבית, דסטגה במוזיקה הפרסית ועוד.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>הסולם הדיאטוני (מז'ורי ומינורי) התבסס החל מתקופת הבארוק, כחלופה למודוסים. סולם זה מורכב משבעה צלילים, המסודרים במרווחים קבועים של טונים שלמים וחצאי טונים:</p> <p>לעתים יתווספו צלילים כרומטיים לצלילים הדיאטוניים של הסולם:</p> <p>לעתים יחליפו צלילים כרומטיים את הצלילים הדיאטוניים של הסולם:</p> <p>הסולם הכרומטי כולל את כל 12 חצאי הטונים של האוקטבה. מוזיקה כרומטית (או כרומטיקה) היא שם כולל לקבוצת המאפיינים הבאה:</p> <ol style="list-style-type: none"> מכילה צלילים רבים בכל הקולות, שאינם שייכים לסולם בו היא כתובה. משופעת בחצאי טונים כרומטיים (צלילים בשם זהה אך עם סימן היתק שונה). מביאה לעיתים קרובות מודולציות כרומטיות ואנהרמוניות. מחלישה את הטונליות ובמקרים קיצוניים נשמעת כא-טונלית. 	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>מלודיה דיאטונית: קונצ'רטו לפסנתר מס' 9 ק. 271 מאת מוצרט, פרק ראשון, 4 תיבות ראשונות. מלודיה כרומטית: שיר אביב אפוס 62 מס' 6 מתוך "שירים ללא מילים" מאת מנדלסון, תיבות 1-8. הבנרה מתוך האופרה "כרמן" מאת ביזה - המלודיה כרומטית, אבל קו הבס דיאטוני. Blue monk הרמוניה כרומטית: I'm beginning to see the light החל מתיבה 21</p>	<p>דוגמאות</p>

דינמיקה (Dynamics)

<p>הוראת ביצוע בתחום עוצמת הצליל.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>מיוונית עתיקה - dunamikós - עוצמה/כוח.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>השימוש בסימני דינמיקה כפי שהם מוכרים היום החל בתקופת הבארוק המאוחר אצל המלחינים וויואלדי ובאך. השימוש בהם הלך והתפתח בתקופה הקלאסית אצל היידן, מוצרט ובטהובן, כשבתקופה הרומנטית הגיע לשיאו.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>דוגמאות להוראות דינמיקה נפוצות: f = forte = נגינה בעוצמה גבוהה. p = piano = נגינה שקטה. cresc. = crescendo = הגברת העוצמה באופן הדרגתי. dim. = diminuendo = החלשת העוצמה באופן הדרגתי.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>השימוש בסימני דינמיקה מתייחס להוראות הנוגעות לעוצמתו של הצליל ולאופי הנגינה. הם מאפשרים יכולת הבעה על ידי שימוש בעוצמות צליל משתנות.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>קישור: המעבר בין הפרקים השלישי לרביעי, בסימפוניה החמישית מאת בטהובן. בביצוע של ברנשטיין, הדבר מודגם היטב (דקה 24:40) דימינואנדו: סיום "השוק הפרסי", מאת קטלבי - דקה וחצי אחרונות</p>	<p>דוגמאות</p>

מרקם מונופוני (Monophonic)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
"מונו" - אחד, "פון" - קול. קול מלוודי אחד, ללא ליווי הרמוני - מנגינה ללא ליווי.	מקור השם / פירוש המילה
מרקם חד קולי בכל התקופות. נפוץ מאד בימי הביניים.	שיוך תקופתי
מרקם בעל מנגינה יחידה. ניתן לבצע אותה באמצעות זמר/נגן יחיד, או בידי קבוצת נגנים המבצעים תפקיד זהה.	מאפיינים / סוגים
מרקם מונופוני מאפיין את המזמורים הגרגוריאניים, בשירת ימי הביניים. כמו כן ניתן למצוא אותו בשירה חילונית ללא ליווי, בתקופות ובסגנונות שונים.	הסבר והרחבה
מתקופת ימי הביניים: דיאס אירה בראשית "ראו כל" - חלק התגובה (רספונס) בפסלמודיה, גרדואלה, אורגנום, לאונין, ובחלק התגובה באורגנום פרוטין מהתקופה הרומנטית: אוברטורה של הכלה המכורה מאת סמטנה - אחרי תיבה 5 מסגנונות הפופ, רוק, והג'אז: אין לי ארץ אחרת בביצוע קורין אלאל וגלי עטרי השיר Sir Duke מאת סטיבי וונדר - הפתיחה והמעברים	דוגמאות

מרקם פוליפוני (Polyphonic)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
"פולי" - ריבוי, "פון" - קול. ריבוי קולות.	מקור השם / פירוש המילה
קיים בכל התקופות, אך נפוץ בעיקר בתקופות הרנסנס והבארוק. התפתח החל מראשית האלף השני, במוזיקה של ימי הביניים ("אורגאנום").	שיוך תקופתי
מספר קולות מלודיים עצמאיים - יותר ממנגינה אחת מתנגנת בו זמנית. כביכול אין היררכיה בין הקולות, אך הקולות נוטים לתמוך ב מלודיה באופן עצמאי יחסית. למרות שהקולות כולם יוצרים בכל רגע נתון אקורד, המלחין חושב ברעיון של מספר קווים מלודיים, ה"מונחים" זה על גבי זה.	מאפיינים / סוגים
פוליפוניה מופיעה בתקופות שונות של המוזיקה המערבית: לאחר הולדת ה"אורגאנום" בימי הביניים המאוחרים, התפתחה פוליפוניה בשירת מקהלה בתקופת הרנסנס (לדוגמא - מיסות, מדריגלים). בתקופת הבארוק התפתחה אף הפוליפוניה הכלית (לדוגמא - בכתיבת פוגות). הפוליפוניה הגיעה לשירה בתקופת הבארוק המאוחר, ביצירותיו של באך.	הסבר והרחבה
<p>מתקופת ימי הביניים: "ראו כל" - בחלק ה-vers באורגנום לאונין ובאורגנום פרוטין מיסת נוטר-דם מאת דיום דה מאשו - קירייה מוטט בשלושה קולות מאת אדם דה לה האל</p> <p>מתקופת הרנסנס: בעוד וסטה יורדת מגבעת הלתמוס מאת וילקס - מרקם חיקויי קירייה מתוך מיסת פאפא מרצ'לי מאת פלסטרינה "מת אני, אבוי" מאת קרלו ג'וזאלדו "ממעמקים" - מוטט בחמישה קולות מאת ז'וסקן דה פרה - קאנון וחיקויי</p> <p>מתקופת הבארוק: קִינֵת אריאנה מאת מונטוורדי - חלק המדריגל פוגה מס' 2 בדו מינור מאת באך קִנֵטטה "התעוררו" מאת באך - פרק 1 מרקם חיקויי קאנון ברה מאת פאכלבל</p> <p>מהתקופה הקלאסית: "העפרוני" מאת היידן - בצורת פוגטו - הטריו בפרק השלישי המינואט, ובאמצע פרק הפינלה. פרק ב' - מרקם חיקויי. סימפוניה מספר 3 "ארואיקה" מאת בטהובן - פוגטו בתיבות 239-248 סימפוניה מס' 7 פרק 2 מאת בטהובן</p> <p>מתקופת המאה ה-20: שיכור ירח מתוך פיירו הסהרורי מאת שנברג Beach boys - I Get Around God only knows - הסוף של השיר Kiss from a rose - הפתיחה והסי-פארט</p>	דוגמאות

מרקם הומופוני (Homophonic)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
"הומו" - זהה, "פון" - קול. מספר קולות שאחד מהם, המנגינה, בולט, בעוד האחרים משמשים כרקע הרמוני - מנגינה וליווי.	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
מרקם בו קו מלודי אחד מבצע מנגינה, בזמן שקולות נוספים תומכים בו בביצוע אקורדים.	מאפיינים / סוגים
מרקם זה נפוץ במוזיקה מערבית פופולארית: זמרת או מקהלה מבצעים את מנגינת השיר, בעוד כלי נגינה הרמוניים (בדרך כלל גיטרה או פסנתר) תומכים בו הרמונית, באמצעות ליווי באקורדים.	הסבר והרחבה
<p>מתקופת הרנסנס: בעוד וסטה יורדת מגבעת הלתמוס מאת וילקס קרדו מתוך מיסת פאפא מרצ'לי מאת פלסטרינה הצרצר מאת ז'וסקן דה פרה</p> <p>מתקופת הבארוק: קינת אריאנה מאת מונטוורדי קנטטה "התעוררו" מאת באך סוויטה צרפתית מספר 6 מאת באך - אלמנד, קורנט וסרבנד במרקם הומופוני דו קולי</p> <p>מהתקופה הקלאסית: סימפוניה מס' 45 "הפרידה" מאת היידן - פרק ראשון, החלק השלישי בפיתוח - מינואט "העפרוני" מאת היידן "סונטה פתטית" מאת בטהובן</p> <p>מהתקופה הרומנטית: הליד "דג השמך" מאת שוברט "אצילים, גזע שפל" מתוך ריגולטו מאת ורדי</p> <p>מהמאה ה-20: פיירו הסהרורי מאת שנברג I got rhythm מאת גרשווין אינך יכולה בביצוע החלונות הגבוהים Satisfaction בביצוע הרולינג סטונס</p>	דוגמאות

מרקם הומוריתמי (Homorhythmic)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
"הומו" - זהה, "ריתמיקה" - מקצב. מרקם בו קולות שונים בעלי מקצב זהה.	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
כל הקולות המשתתפים נעים בערכים רתמיים דומים לאורך היצירה או קטע מובהק ממנה, למרות שהמנגינות עצמן שונות. הדבר יוצר "גושי אקורדים", המתקדמים יחדיו.	מאפיינים / סוגים
מרקם הומוריתמי (הומופוני-כוראלי) מופיע רבות בשירת מקהלה ארבע-קולית. במרקם זה נעשה שימוש בחלקים נרחבים מן המוזיקה הקולית של תקופת הרנסנס, וכן בעיבודי כוראליים מתקופת הברוק.	הסבר והרחבה
מתקופת הבארוק: קנטטה "Aus tiefer Not schrei ich zu dir" מאת באך - כוראל VI alma redemptoris mater מאת פלסטרינה מהתקופה הקלאסית: "סונטה פתטית" מאת בטהובן - חלקים מסוימים מהסונטה מהתקופה הרומנטית: Eccossaises D. 299 מאת שוברט מסגנונות הפופ, רוק והג'אז: Bohemian Rhapsody מאת להקת קווין - חלק הפתיחה spain מאת צ'יק קוריאה - החלק מנוגן בקצב זהה, אך מנגינות שונות (נא לשים לב להבדל עם החלקים השונים בהם מתקיים מרקם מונופוני - אותה מנגינה באותו הקצב).	דוגמאות

מרקם הטרופוני (Heterophonic)

מרקמים.	הגדרה וסיווג
"הטרו" - שונה, "פון" - קול. מרקם בו שינויים בו-זמניים של קו מלודי אחיד.	מקור השם / פירוש המילה
מזוהה בעיקר עם מוזיקה חוץ מערבית (למשל, מוזיקת גאמאלן בדרום-מזרח אסיה ; מוזיקה מזרח-תיכונית) ומוזיקה דתית.	שיוך תקופתי וגיאוגרפי
קו מלודי אחד המבוצע על ידי מספר משתתפים אשר מקשטים ומוסיפים לקו המלודי שינויים קלים כל משתתף כרצונו ("שירת בית כנסת").	מאפיינים / סוגים
מעין חד-קוליות מורכבת שיש בה רק מלודיה יסודית אחת, אך היא באה לידי ביטוי בו בזמן בקולות רבים, כשכל אחד מהם מנגן את המלודיה באופן שונה, בין אם השוני הוא במקצב, או במהירות ובין אם הוא מתבטא בעיטורים ובעיבוד החומר באופנים שונים.	הסבר והרחבה
Samaritan Song about Moses, Tehilah le Moshe שירת השומרונים מוזיקה הודית Native American music Gamelan & Dances, Peliatan, Ubud - Bali, Indonesia פיוט - אערוך זמר תוך מקהלות - לחן יהודי לוב פיוט - כי אשמרה שבת - עיראק National Arab Orchestra - Sama'i Hijaz - Refik Talat Alpman אום כולתום אינתה עומרי מלא Om Kalthoum Inta omri Iraqi music Akira Nishimura: Heterophony for Two Pianos Mvt. I Primavera - Heterophony for 24 Celli Stroudwater - Gaelic Psalm	דוגמאות

משקל (Metre/Meter)

<p>מספר הפעמות בתיבה, סדר חשיבותן, והכובד שלהן.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>"משקל" - כובד הפעמות, הורגש במסגרת הליכה וריקוד על משקלים שונים.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>כל התקופות. המשקלים התקבעו במוזיקה מערבית אמנותית בראשית האלף השני לספירה.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>קיים מספר רב של סוגי משקלים. לדוגמא, במשקל הנפוץ של ארבעה רבעים, יופיעו ארבעה רבעים בכל תיבה. כל רבע עשוי להתחלק לערכים ריתמיים קצרים יותר (לדוגמא, שמיניות), או להתקבץ עם הרבע הסמוך לו ליצירת ערך רתמי ארוך יותר (לדוגמא, חצי).</p> <p>בכל משקל, תהיינה פעמות מוטעמות (מודגשות, חזקות) קבועות, ביחס לפעמות האחרות. לדוגמא, במשקל של ארבעה רבעים, הפעמה הראשונה בכל תיבה תהיה מוטעמת יותר מן האחרות.</p> <p>סוגי משקלים:</p> <p>משקלים פשוטים (נפוצים במוזיקה מערבית):</p> <ul style="list-style-type: none"> משקל זוגי (פעמה מוטעמת ולאחריה פעמה חלשה). דוגמא - משקל 2/2. משקל משולש (פעמה ראשונה מוטעמת ולאחריה שתי פעמות חלשות). דוגמא - משקל 3/4. (כמו בואלס). משקל מרובע (הפעמה הראשונה מוטעמת ובמידה מסוימת - גם הפעמה השלישית. הפעמות השנייה והרביעית אינן מוטעמות). דוגמא - משקל 4/4. משקלי שמיניות - מתחלקים בשתי רמות. לדוגמא, במשקל 6/8 מכילה התיבה שש שמיניות ; כל שלוש שמיניות מתקבצות ליחידה וביחד - שתי יחידות בתיבה. <p>משקלים מורכבים, שאינם סימטריים (נפוצים יחסית במוזיקה ערבית, מוזיקה בלקנית, ג'אז ועוד) למשל:</p> <ul style="list-style-type: none"> משקל 7/8 - יכול להיות מקובץ בסידור של 3-2-2, או 2-3-2, או 2-2-3. משקל 5/4 - מקובץ בסידור 2-3 או 3-2. 	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>המשקל נכתב בתחילת היצירה, לאחר סימן המפתח וסימני ההיתק (אם ישנם). מציינים משקל בשתי ספרות - הספרה התחתונה מתייחסת לסוג הפעמה (רבעים, שמיניות). הספרה העליונה מתייחסת למספר הפעמות בתיבה (למשל - ארבעה רבעים, שש שמיניות). לעתים עשוי להופיע שינוי משקל במהלך היצירה.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>דוגמאות למשקלים יוצאי דופן:</p> <p>כולם יודעים מאת אהוד בנאי - 5 רבעים</p> <p>Take Five מאת דייוויד ברובק - 5 רבעים</p> <p>קואי נה נה נה מאת שלמה גרוניך - 7 שמיניות</p> <p>Money מאת פינק פלויד - 7 רבעים</p> <p>פתיחה לשיר Golden Brown מאת החונקים (The strenglers) - 13 שמיניות</p> <p>כפיים מאת יהודה פוליקר - 7 שמיניות</p> <p>פפלומה מאת אריס סאן - 5 שמיניות</p> <p>דוגמאות למשקלים מתחלפים:</p> <p>הצרצר מאת ז'וסקן דה פרה</p> <p>פולחן האביב מאת סטרווינסקי</p>	<p>דוגמאות</p>

מליסמטיות (Melismatic)

הגדרה וסיווג	אופן הלחנה (מוזיקה קולית), המתייחס לקשר בין הטקסט למוזיקה.
מקור השם / פירוש המילה	בדומה ל-" מלודיה " - מיוונית - מנגינה (melos).
שיוך תקופתי	כל התקופות - מוזיקה קולית.
מאפיינים / סוגים	על כל הברה של הטקסט יופיע מספר רב של צלילים (לעתים עשרות צלילים). על כך מצביעה המילה "מליסמה".
הסבר והרחבה	שירה מליסמטית מקשטת את הטקסט ואף מאריכה אותו ביחס לשירה סילאבית (על כל הברה של הטקסט "מצטופפים" צלילים רבים). מחד, הדבר מאפשר שירה חגיגית ועשירה. מאידך, שירה מליסמטית עשויה להקשות על הבנת הטקסט. שירה מליסמטית נפוצה בחלק מן המזמורים הגרגוריאניים בימי הביניים (כגון מזמורי ה-"הללויה"). ניתן למצוא אותה גם במוזיקה קלאסית קולית מאוחרת יותר, בעיקר בהקשר חגיגי. ההפך מסילביות .
דוגמאות	מתקופת ימי הביניים: בראשית "ראו כל" - גרדואלה על המילה dominus, אורגנום לאונין (בחלקו), אורגנום פרוטין (בחלקו) מיסת נוטר-דם מאת דיום דה מאשו - קירייה מתקופת הרנסנס: "אם כה חוורו פני" מאת גיום דופיי - בלדה "ממעמקים" - מוטט בחמישה קולות - מאת ז'וסקן דה פרה - בחלקו הצרצר מאת ז'וסקן דה פרה - בחלקו מהתקופה הרומנטית: ליד דג השמך מאת שוברט - קישוטים מליסמטיים לאורך כל השיר. מסגנונות הפופ, רוק והג'אז - השירה המליסמטית מזוהה כסלסולים: Amazing Grace בביצוע וויטני יוסטון Summertime בביצוע אלה פיצ'ג'רלד נשימה בביצוע שירי מימון הפרח בגני בביצוע זוהר ארגוב

נוימטיות (Neumatic)

אופן הלחנה (מוזיקה קולית), המתייחס לקשר בין הטקסט למוזיקה.	הגדרה וסיווג
"נוימה" - סימן (מיוונית).	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות, מוזיקה קולית.	שיוך תקופתי
על כל הברה של הטקסט יופיעו מספר צלילים (בין ארבע לשישה). מקבץ כזה של צלילים מכונה "נוימה".	מאפיינים / סוגים
בימי הביניים המוקדמים, טרם התבססות כתב התווים, נעשה שימוש רב בנוימות ובכתיבה הנוימטית בכלל. מעל מילות הטקסט נכתבו סימנים שונים, אשר שימשו הנחיה (לא מדויקת) לגובה הצלילים עליהם הושרה כל מילה. תבניות מלודיות קצרות אלה אפשרו יתר גמישות בשירת הטקסט (בדרך כלל מזמורים גרגוריאניים), ביחס לשירה הסילבית.	הסבר והרחבה
מתקופת ימי הביניים: בראשית דיאס אירה מתקופת הרנסנס: "אם כה חוורו פני" מאת גיום דופיי - בלדה	דוגמאות

סילביות (Syllabic)

הגדרה וסיווג	אופן הלחנה (מוזיקה קולית), המתייחס לקשר בין הטקסט למוזיקה.
מקור השם / פירוש המילה	"סילבה" - אותיות המתחברות יחד לכדי צליל אחד (מיוונית).
שיוך תקופתי	כל התקופות, מוזיקה קולית.
מאפיינים / סוגים	על כל הברה (באנגלית - syllable) של הטקסט, יופיע צליל אחד. אופן הלחנה זה מאפשר הבנה טובה של מילות הטקסט.
הסבר והרחבה	שירה סילבית נפוצה מאז המזמורים הגרגוריאנים של ימי הביניים ועד היום. היא מסייעת להדגשת הטקסט, ונחשבת צורת ההלחנה הכי קרובה לדיבור. ההפך ממליסמטיות .
דוגמאות	מתקופת ימי הביניים: דיאס אירה בראשית "ראו כל" - אורגנום לאונין בחלקו מתקופת הרנסנס: בעוד וסטה יורדת מגבעת הלתמוס מאת וילקס - ברובו "ממעמקים" - מוטט בחמישה קולות מאת ז'וסקן דה פרה - ברובו הצרצר מאת ז'וסקן דה פרה מהתקופה הקלאסית: נישואי פיגארו מאת מוצרט - איבדתיה, פתחו כבר את העיניים (רצ'יטיבו סקו) Hostias מתוך הרקוויאם מאת מוצרט מסגנונות הפופ, רוק והג'אז: אינך יכולה בביצוע החלונות הגבוהים Satisfaction בביצוע הרולינג סטונס

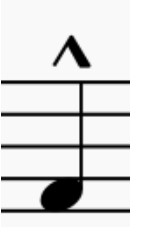
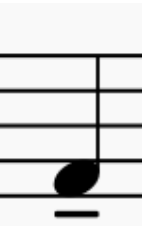
פוליריתמיות (Polyrhythmic)

הגדרה וסיווג	הופעה במקביל של מספר מקצבים או משקלים .
מקור השם / פירוש המילה	"פולי" - ריבוי, "ריתמוס" - מקצבים.
שיוך תקופתי	כל התקופות. בשימוש רב בסגנון הג'אז.
מאפיינים / סוגים	מספר תבניות מקצביות (או מספר משקלים), המופיעות במקביל. לשם דוגמא, בנגינה בפסנתר, מקצב שלישונים (טריולות) ביד ימין, אל מול מקצב שמיניות ביד שמאל.
הסבר והרחבה	במוזיקה הכתובה למספר קולות שונים (לדוגמא, יד ימין ויד שמאל בפסנתר), מופיעות במקביל תבניות ריתמיות, המייצגות חלוקה שונה של הפעמה היחידה, או התיבה כולה. הדבר עשוי ליצור תחושה של טשטוש הפעמה או המשקל.
דוגמאות	פנטזיה אימפרומפטו אופוס 66 מאת שופן , תיבות 1-9 "הצבים" מתוך קרנבל החיות מאת סן סנס Lateralus מאת Tool Hajanga מאת Jacob Collier

א-קפלה (Acapella)

ביצוע של מוזיקה ווקאלית ללא ליווי אינסטרומנטלי.	הגדרה וסיווג
"קפלה" - מבנה תפילה נוצרי קטן (מאיטלקית). א-קפלה - "בסגנון כנסייתי".	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות, מוזיקה ווקאלית.	שיוך תקופתי
ישנה שירת א-קפלה משני סוגים: שירת א-קפלה העומדת בפני עצמה - ללא צורך בליווי כלי. שירת א-קפלה במסגרתה הקולות מדמים כלי נגינה (מוזיקה פופולארית בת זמננו).	מאפיינים / סוגים
שירה ללא ליווי כלי המזוהה בעיקר עם מוזיקה דתית מכל התקופות. בשימוש רב בתקופות ימי הביניים והרנסנס, וכן במוזיקה יהודית דתית ומוזיקה אתנית. במוזיקה פופולארית בת זמננו קיים ז'אנר המושתת על שירת א-קפלה המחקה את כלי הנגינה ה-"חסרים".	הסבר והרחבה
דיאס אירה "ראו כל" - פסלמודיה, גרדואלה, אורגנום לאונין מיסת נוטר-דם מאת דיום דה מאשו - קירייה בעוד וסטה ירדה מן הגבעה מאת וילקס קירייה וקרדו מתוך מיסת "פאפא מרצ'לי" מאת פלסטרינה אין לי ארץ אחרת בביצוע קורין אלאל וגלי עטרי Bohemian Rhapsody מאת קוויין - חלק הפתיחה מחרוזת Evolution of Music מאת הרכב הא-קפלה פנטטוניקס רוצה שנתממש בביצוע גיא מזיג והרכב הא-קפלה קווינטה וחצי	דוגמאות

ארטיקולציה (Articulation)

<p>הגדרה וסיווג</p> <p>דרך הביצוע, היוצרת מימד הבעתי במוזיקה: הפרדה או חיבור בין הצלילים, הדגשת צלילים, שינוי בדינמיקה של צליל ביחס לקודמו ועוד.</p>	
<p>מקור השם / פירוש המילה</p> <p>"ארטיקולציה" - לבטא (מאיטלקית). דרך ביטוי.</p>	
<p>שייך תקופתי</p> <p>סימני ארטיקולציה שונים מופיעים בתווים החל מהקלאסיקה וביתר שאת ברומנטיקה. בתקופת הבארוק ובתקופה הקלאסית למדו נגנים ומבצעים ארטיקולציה מוזיקלית בהשוואת לאמנות הרטוריקה (אמנות הנאום והשכנוע). כמו ברטוריקה, ארטיקולציה מוזיקלית צריכה "לשכנע" את המאזין, לתפוס את תשומת לבו ולרגש אותו.</p>	
<p>מאפיינים / סוגים</p> <p>תוספת סימנים מעל תווים, המתארים את אופן הביצוע ואופיו. סימני ארטיקולציה מוזיקלית מסייעים לביצוע מוזיקלי מלא הבעה. זאת בדומה לקריאה הבעתית בקול רם של מלים כתובות. סוגים מרכזיים: סטקטו, לגטו, מרקטו, טנוטו.</p>	
<p>הסבר והרחבה</p> <p>בדרך כלל, במוזיקה מוקדמת (עד התקופה הקלאסית) קיימים מעט סימני ארטיקולציה כתובים בפרטיטורה. במקרים אלה, הוספת ארטיקולציה היא בתחום אחריותו של הנגן. במוזיקה מאוחרת יותר, נמצא סימני ארטיקולציה רבים יותר בפרטיטורה. אולם גם במקרים אלה, אופן הביצוע המדויק שלהם נתון לפרשנותו של המבצע.</p> <p>סימני ארטיקולציה מרכזיים:</p> <ul style="list-style-type: none"> סטקטו: נקודה מתחת/מעל התו לגטו: קשת מתחת/מעל מספר תווים מרקטו: משולש מעל הקו טנוטו: קו אופקי מתחת/מעל התו 	
<p>דוגמאות</p> <p>סטקטו - בארמון מלך ההר מתוך "פר גינט" מאת גריג לגטו - בוקר מתוך "פר גינט" מאת גריג מרקטו - רפסודיה בכחול מאת גרשווין טנוטו - רפסודיה בכחול מאת גרשווין</p>	

אוסטינטו (Ostinato)

תבנית מוזיקלית החוזרת על עצמה לאורך יצירה.	הגדרה וסיווג
"אוסטינטו" - עיקש/עקשן (מאיטלקית).	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות. מזוהה במיוחד עם תקופת הבארוק.	שיוך תקופתי
חזרתיות. סוגי האוסטינטו: מלודי, ריתמי, והרמוני.	מאפיינים / סוגים
השימוש בתבנית קבועה יוצר לכידות והמשכיות לאורך היצירה. אל מול התבנית החוזרת, אירועים מוזיקליים נוספים נכתבים באופן חופשי. בתקופת הבארוק היה נפוץ ה"בסו אוסטינטו" - תבנית מלודית-הרמונית, החוזרת בקו הבס. מעל תבנית זו, הולחנו בחופשיות קולות עליונים, אשר התפתחו לאורך היצירה. לפיכך, ניתן להתייחס ל"בסו אוסטינטו" כאל מקרה של סוגת "נושא עם וריאציות". במוזיקה פופולרית נעשה שימוש נרחב באוסטינטו, בייחוד בראפ והיפ-הופ.	הסבר והרחבה
בסו אוסטינטו - "קינת דידו", מתוך האופרה "דידו ואניאס" מאת פרסל (החל מ-0:56) השיר Stand by Me מאת Ben e. King אוסטינטו מלודי - תתארו לכם מאת שלמה ארצי אוסטינטו ריתמי - בולרו מאת ראול	דוגמאות

סקוונצה (Sequence)

<p>טכניקת הלחנה. (ישנה גם סוגה דתית בשם זה, אך מושגי היסוד אינם עוסקים בה)</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>"מעקובת" בעברית (מלטינית). דבר מה, העוקב אחר דבר מה אחר.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>החל מתקופת הרנסאנס. בשימוש רב בתקופת הבארוק והלאה.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>תבנית מלודית החוזרת על עצמה ברצף מספר פעמים וביחסים מרווחים זהים או דומים (תלוי בסוג הסקוונצה). סוגי הסקוונצות: סקוונצה טונלית - שומרת על צלילי הסולם, ועל כן המרווחים המרכיבים אותה עשויים להשתנות ביחס לתבנית המקורית. עם זאת, היא עדיין ניתנת לזיהוי.</p>	
	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>סקוונצה ריאלית - שומרת על המרווחים המדויקים של צלילי התבנית המלודית המקורית. לשם כך, לעתים יש להוסיף צלילים כרומטיים לסולם המקורי.</p>	
	
<p>תבנית מלודית, אשר חוזרת על עצמה מספר פעמים ברצף, אך מתחילה בכל פעם בצליל שונה.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>פוגה בדו מינור מאת באך קונצ'רטו לשני כינורות בלה מינור מאת ויואלדי סוויטה צרפתית מס' 6 מאת באך רואים רחוק רואים שקוף מאת שמוליק קראוס ואילן וירצברג Do Re Mi מתוך צלילי המוזיקה - מכיל סקוונצות טונליות וריאליות Autumn Leaves בביצוע נאט קינג קול I'm Begining to See the Light בביצוע אלה פיצג'רלד - בחלק B Radioactive מאת Imagine Dragons - סקוונצה טונלית בפזמונים</p>	<p>דוגמאות</p>

מודוס (Mode/Modus)

<p>הגדרה וסיווג</p> <p>ארגון הצלילים בתרבויות המוזיקה השונות. הצלילים מאורגנים באופן היררכי, המבטא את הכיוונויות המלודית ואת הטונליות.</p>	
<p>מקור השם / פירוש המילה</p> <p>מודל או תבנית (יוונית), שיטה או דרך (לטינית). לפי התפיסה התיאורטית המסורתית, כל מודוס מבטא מזג (מצב רוח) שונה. על כן, יצירה הנכתבת במודוס מסוים מביעה את מצב הרוח המזוהה עמו. לכל תרבות ישנו מושג מקביל: במוזיקה ערבית - מקאם, במוזיקה הודית - ראגא, במוזיקה פרסית - דסתגא, במוזיקה יהודית אשכנזית - שטייגר, ועוד.</p>	
<p>שיוך תקופתי</p> <p>שמות המודוסים גובשו ביוון העתיקה, אך מערכת המודוסים הכנסייתיים המוכרת לנו שימשה בעיקר את המוזיקה של ימי הביניים והרנסנס. מערכת זו אף העשירה את המוזיקה במאה ה-20 (סגנונות קלאסי, פופולרי, ג'אז וזמר עברי).</p>	
<p>מאפיינים / סוגים</p> <p>המודוסים הכנסייתיים הינה מערכת המודוסים שהיתה נהוגה בכנסייה הקתולית של ימי הביניים, וממנה התפתחה בהדרגה המערכת הטונלית של ימינו. זוהי מערכת תיאורטית של שמונה מודוסים שעמדה בבסיסה של המוזיקה בימי הביניים ובתקופת הרנסנס (במאה ה-16 נוספו לה עוד ארבעה מודוסים). מודוסים אלה נבדלים זה מזה בסידור הטונים וחצאי הטונים.</p> <p>כל מודוס מתחיל מצליל שונה ומכיל את כל שבעת הצלילים (דו, רה, מי, פה, סול, לה, סי). הצליל הפותח ומסיים את המודוס הכנסייתי (משמעותו דומה לצליל הטוניקה בסולם המודרני) מכונה "פינליס". הפינליס הוא צליל חשוב ומרכזי במודוס.</p> <p>המודוסים הכנסייתיים נחלקים לשתי קבוצות: מודוסים מזורים (בעלי צליל טרצה מזורית) כגון: יוני, לידי ומיקסולידי. מודוסים מינוריים (בעלי צליל טרצה מינורית) כגון: דורי, פריגי ואאולי.</p>	
<p>הסבר והרחבה</p> <p>בתחילת המאה ה-16 מזמורים הגרגוריאניים היו כה רבים עד כי נוצר צורך לקטלג אותם לפי מערכות סולמיות - מודוסים. היו ארבעה צמדים של מודוסים כשכל אחד מהם בנוי על יסוד צליל פותח שונה.</p> <p>כל אחד מהצלילים האלה מתפקד בתורו כצליל ה-"פינליס" של המודוס. לכל מודוס סימן היכר חשוב נוסף והוא הצליל המכונה "טנור" או "צליל הדקלום". זהו צליל מרכזי כשיש נטייה לחזור עליו ואליו לעיתים תכופות במהלך המנגינה ואף לדקלם עליו את רוב הטקסט.</p>	
<p>דוגמאות</p> <p>שירים מודאליים בזמר העברי: כד קטן - דורי דרור יקרא (בלחן התימני) - פריגי סלינו על כתפינו - מיקסולידי</p> <p>מוזיקה אמנותית: דיאס אירה בראשית "ראו כל" ריקוד רומני מס' 6 - מחולות רומניים מאת ברטוק - דורי מזורקה op.68 מס' 3 (חלק אמצעי) מאת שופן - לידי</p> <p>דוגמאות מג'אז ופופ רוק: So What מאת מיילס דייוויס - דורי הנסיך הקטן מאת שם טוב לוי - פריגי</p>	

יחסי מוזיקה - טקסט

מוזיקה קולית.	הגדרה וסיווג
הדרך בה מתייחסת המוזיקה לטקסט, אשר למילותיו היא מולחנת.	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות.	שיוך תקופתי
קיימים סוגים שונים של דרכי התייחסות המוזיקה לטקסט. הבולטים בהם: קשר תחבירי - קשר בין מבנה המוזיקה למבנה הטקסט. דוגמא - נקודה בסיום משפט בטקסט תלווה בקדנצה אל הטוניקה. קשר תיאורי - קשר בין תוכן המוזיקה לתוכן הטקסט, המתמקד בביטוי מוזיקלי של מלים ספציפיות. דוגמא - המילה "תקווה" תלווה באקורד מז'ורי, בתוך מסגרת כללית מינורית. קשר אקספרסיבי (הבעתי) - קשר בין תוכן המוזיקה לתוכן הטקסט, המתבטא בהלימה כללית בין השניים. דוגמא - טקסט שנושאו עצב, ילווה במוזיקה מינורית ובטמפו איטי.	מאפיינים / סוגים
דיאס אירה דג השמך מאת שוברט שר היער מאת שוברט שיר ערש מאת סשה ארגוב ונתן אלתרמן בלדה לאישה מאת משה וילנסקי ותרצה אתר הנה הנה מאת מתי כספי	דוגמאות

מיסה (Missa / Mass)

<p>סוגה מרכזית בתחום המוזיקה הקולית הדתית. מבוססת על התפילה המרכזית של הכנסייה הקתולית.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>"מיסה" שם טקס התפילה הקתולית, מקורו בלטינית.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>המיסה בוצעה כחלק מהתפילה הנוצרית בימי הביניים והלאה. בתקופות מאוחרות יותר, מהבארוק והלאה, המיסה הפכה לסוגה עצמאית של מוזיקה דתית אומנותית, לאו דווקא לשם שימוש במהלך הטקס הכנסייתי.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>מיסה היא טקס התפילה המרכזי בכנסייה הקתולית, במסגרתה משוחזרת אכילת לחם הקודש בעקבות "הסעודה האחרונה" של ישו ותלמידיו. המיסה נערכת מדי יום וכן בחגים ובמועדים. המיסה מבוצעת בלטינית, והיא כוללת חלקים קבועים (אורדינריום) וחלקים המשתנים על פי המועד בלוח השנה הנוצרי (פרופריום). המיסות שהולחנו מימי הביניים המאוחרים ואילך כוללות לרוב את פרקי האורדינריום: Kyrie ("אדון רחם עלינו"), Gloria ("הלל"), Credo ("אני מאמין"), Sanctus ("קדוש, קדוש"), Agnus Dei ("שה האלוהים"). לצידם עשויים להופיע פרקים נוספים, המותאמים לאירועים מסוימים. לדוגמא, פרק ה"דיאס אירה", המופיע במיסת הרקוויאם (אשכבה).</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<ul style="list-style-type: none"> בימי הביניים הפרקים השונים של המיסות הושרו כמזמורים גרגוריאנים (ע"ע) גיום דה מאשו היה המלחין הראשון שהלחין בסוף ימי הביניים את פרקי האורדינריום של המיסה כמוזיקה פוליפונית אומנותית. בתקופת הרנסנס המיסה נחשבה לסוגה ראשית במוזיקה הכנסייתית האומנותית והתאפיינה בשירה פוליפונית חיקויית, א-קפלה, בארבעה עד שישה קולות. למרות שבאך היה פרוטסטנטי והלחין בעיקר מוזיקה דתית פרוטסטנטית (כגון: פסיון וקנטטה) הוא הלחין מיסה אחת, שנחשבת אחת המיסות החשובות שנכתבו: המיסה בסי מינור. בתקופות הקלאסית והרומנטית פחתה החשיבות של סוגות דתיות ולכן הולחנו פחות מיסות. עם זאת, בתקופות אלה נכתבו מיסות רקוויאם מפורסמות של המלחינים מוצרט, ורדי, ופורה ובתקופת המאה העשרים של אנדרו לויד וובר. אחת המיסות החשובות והידועות של המאה ה-20 היא המיסה קריאולה (Missa Criolla), המכונה בעברית גם מיסה קריאולה. מיסה זו נכתבה בשנות ה-60 על ידי המלחין הארגנטינאי אריאל רמירז. היא בנויה כמיסה מסורתית, אך בשפה הספרדית ובשילוב מוטיבים, כלים וסגנונות מחול מהמוזיקה הדרום-אמריקאית העממית. 	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>מזמור "קיריה", הפותח את המיסה, לאורך התקופות: ימי הביניים: קיריה מתוך מיסת חג המולד, תיווי של הליבר אוזואליס ימי הביניים המאוחרים: קיריה מתוך "מיסת נוטר דם" של גיום דה מאשו רנסנס: קיריה מתוך "מיסת פפה מרצ'לו" מאת פלסטרינה בארוק: קיריה מתוך המיסה בסי מינור של באך קלאסיקה: קיריה מתוך המיסה בדו מינור של מוצרט רומנטיקה: קיריה מתוך מיסה בסול מז'ור של שוברט מאה 20: קיריה מתוך מיסה קריאולה מאת אריאל רמירז</p> <p>דוגמאות לרקוויאם: אנדרו לויד וובר, מוצרט, פורה, ורדי</p>	<p>דוגמאות</p>

מזמור גרגוריאני (Gregorian Chant)

הגדרה וסיווג	סוגה דתית (נוצרית) חד-קולית בשפה הלטינית מימי הביניים.
מקור השם / פירוש המילה	נקראים ע"ש האפיפיור גרגוריוס הראשון שהיה ידוע בהפצת המזמורים ברחבי אירופה הנוצרית, אם כי כיום סבורים שהמזמורים היו קיימים ונפוצים גם לפניו, ואילו קישור שמו למזמורים כנראה נועד לתעמולה שיווקית בלבד.
שיוך תקופתי	ימי הביניים - קובץ מזמורים דתיים חד-קוליים בשפה הלטינית שנאסף במאות 8-9 בממלכת הפרנקים (גרמניה וצרפת של היום).
מאפיינים / סוגים	מזמורים מונופוניים , בשפה הלטינית, המורכבים מטקסט נוצרי ליטורגי, מודאליים , בעלי מנעד מצומצם, ללא משקל או משכי צלילים (מקצב), מבוצעים א-קפלה על ידי מקהלה כחלק מתפילות המיסה.
הסבר והרחבה	המזמורים הגרגוריאנים החלו להתפתח בעיקר במערב ומרכז אירופה במאות 8-9 משתי סיבות: - מתוך צרכים פוליטיים ודתיים כדי להשליט מרות בכל תחומי החיים של נתיני הממלכה הפרנקית הגדולה, ועברו ארגון, מיון וכתובה בתווים החל מהמאה ה-10. - על מנת ליצור אחידות בתפילה בכל רחבי אירופה, בשל חשיבותה של התפילה הנוצרית.
דוגמאות	Dies Irae - יום הדין In Principia - בראשית Viderunt Omnes - ראו כל Deum Verum - האל האמיתי - עם אורגנום מקביל לסירוגין מזמורים גרגוריאנים נוספים

מדריגל (Madrigal)

<p>סוגה קולית פוליפונית, המתמקדת במוזיקה חילונית.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>"מטריקלה" - רחם, אמא (לטינית). הכוונה לשירה ב-"שפת אם" - שפת המקום בו השירה נכתבת.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>בעיקר תקופת הרנסנס (המאה ה-16).</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>המדריגלים נכתבו בעיקר באיטליה ובאנגליה, בשפות המקומיות (איטלקית ואנגלית). בדרך כלל נכתבו המדריגלים לארבעה או חמישה קולות. הטקסטים במדריגלים הם מרכיב מרכזי. הזמרים נדרשו להביע את משמעות המילים בשירה ולכן המדריגלים כתובים לרוב בסגנון חופשי. זאת, על מנת לתת לזמרים את חופש ההבעה הטקסטואלית.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>המדריגל האיטלקי המוקדם - נכתב בפירנצה וברומא בשנות ה-20 של המאה ה-16. הולחן בעיקר לארבעה קולות, ברובו הומופוני, מולחן באופן סילבי עם חזרות טקסטואליות ומוזיקליות רבות. פיסוק ברור בקדנצות המציינות סופי שורות.</p> <p>המדריגל המאוחר - נכתב החל מאמצע המאה ה-16. מאופיין בהעדפת ההבעה הרגשית על פני חוקי ההרמוניה והקונטרפונקט. שימוש רב במדריגליזם - ציורי מלים באמצעות המוזיקה. הטקסט הוא המנחה את ההבעה הרגשית. ישנה חריגה מהשמירה על כתיבה דיאטונית לטובת שימוש בכרומטיקה.</p> <p>המדריגל האנגלי - במחצית השנייה של המאה ה-16. גם כאן ישנם ציורי מילים, קווים מלודיים כרומטיים ומהלכים הרמוניים מרובי דיסוננסים שוהים.</p> <p>הרחבה על שיטת ההלחנה שנוצרה בסוגה זו ניתן לקרוא בערך "ציור מילים/ציור צלילים/מדריגליזם".</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>מדריגל מוקדם באיטליה: אווה איפה הפנים היפות שלו מאת ז'ק ארקדלט מדריגל מאוחר באיטליה: ממחזות המזרח הנאים מאת צ'פריאנו דה רורה מדריגל אנגלי: As Vesta Fair Phillis</p>	<p>דוגמאות</p>

נקודת חיקוי (Point of Imitation)

חטיבה מוזיקלית בתוך יצירה פוליפונית	הגדרה וסיווג
חיקוי מלודי - המנגינה חוזרת כהד חופשי.	מקור השם / פירוש המילה
החל מתקופת הרנסנס. רווח גם בתקופת הבארוק. הסיבה לכך היא הנטייה להלחין במרקמים פוליפוניים בתקופות אלה.	שייך תקופתי
נושא מלודי חוזר ומופיע בקולות השונים, בזה אחר זה. לעתים יופיע החיקוי בקול אחד, עוד בטרם הסתיימה הצגת הנושא בקול אחר. במרקם חיקויי כל נושא מלודי מופיע בכל הקולות באותה הצורה. כל אחת מנקודות התצוגה של הנושא המלודי נקראת נקודת חיקוי. ישנן "נקודות חיקוי" בהן החיקוי הינו מדויק ומופיע בכל הקולות באותה הצורה. ישנן נקודות חיקוי בהן החיקוי מופיע רק בחלק מהקולות או שהחיקוי מופיע באופן חלקי וקטוע או מכיל שינוי מן הנושא (במרווחים, מקצבים ועוד).	מאפיינים / סוגים
השימוש בנקודות חיקוי נעשה במסגרת כתיבת מוזיקה פוליפונית ומעיד על ראשית החשיבה אודות מוזיקה במונחים של נושאים מלודיים. זאת כיוון שמדובר בנושא מוגדר, העובר בין הקולות השונים. נקודת החיקוי היא משפט או פסוק מן הטקסט, הנפתח בקול יחיד ובעקבותיו מגיעים החיקויים בשאר הקולות. החיקויים בחלקם שלמים ובחלקם חלקיים. נקודת החיקוי היא המבנה האופייני של המשפט המוזיקלי במוטט מתקופת הרנסנס, ובפרקי המיסה הכתובים במרקם חיקויי. מבנה זה של נקודת החיקוי נוכח גם בצורות הקוליות החילוניות של הרנסנס, כגון השנסון והמדריגל. בעשורים האחרונים של תקופת הרנסנס הופכת נקודת החיקוי למרקם חשוב גם ביצירה האינסטרומנטלית: הריצ'רקאר, הקנצונה - ועד הפוגה.	הסבר והרחבה
Ave Maria מאת ז'וסקן דה פרה Ave Verum Corpus מאת וויליאם בירד	דוגמאות

ציור מילים / ציור צלילים / מדריגליזם (Word Painting / Madrigalism)

הגדרה וסיווג	סגנון הלחנה.
מקור השם / פירוש המילה	מדריגליזם - צורת הלחנה שנפוצה בסוגת המדריגל.
שיוך תקופתי	מזוהה בעיקר עם הרנסנס והבארוק, אך קורה ביצירות מוזיקליות ובשירים עד ימינו.
מאפיינים / סוגים	טכניקת הלחנה של טקסט, בה נעשה שימוש באמצעים שונים על מנת לתאר את המשמעות והתוכן של מילים מסוימות.
הסבר והרחבה	טכניקת הלחנה זו הפכה פופולרית במוזיקה הקולית של תקופת הרנסנס, בה פיתחו מלחינים רגישות רבה להבעת תוכן הטקסט באמצעים מוזיקליים. דוגמאות רווחות - שימוש במצלולים דיסוננטיים לתיאור עצב ומוות; חיקוי ציוץ ציפורים באמצעות נגינה מהירה בכינור, או בחליל; תיאור המילה "שמיים" באמצעות קווים מלודיים עולים. המלה "מדריגליזם" מרמזת על הפופולריות של טכניקת הלחנה זו בסוגת המדריגל הרנסנסי. עם זאת, ביטויים רבים של "מדריגליזם" חורגים מגבולותיו של המדריגל ומופיעים בסוגות נוספות (בעיקר חילוניות באופיין, מתקופת הרנסנס).
דוגמאות	<p>מתקופת הרנסנס: בעוד וסטה יורדת מגבעת הלתמוס מאת וילקס קרדו מתוך מיסת "פאפא מרצ'לי" מאת פלסטרינה - תיבה 55 ירידתו של ישו, תיבה 74 צליבתו של ישו וכתובת שני קולות בצורת צליבה, תיבה 92 ציור עלייתו של ישו לשמים בתנועה הפוכה לצליבה</p> <p>מתקופת הבארוק: קינת אריאנה - בתיבות הראשונות "הניחו לי למות" בה המלודיה יורדת, ובפרק הרביעי Music for a while מתוך Oedipus מאת פרסל What power art thou מתוך המלך ארתור מאת פרסל</p> <p>מהתקופה הקלאסית: נישואי פיגארו מאת מוצרט - איבדתיה - כשברברינה שואלת היכן הסיכה הצלילים עולים מהמאה ה-20: "שיכור ירח" מתוך "פיירו הסהרורי" מאת שנברג הנה הנה מאת מתי כספי</p>

נקודת עוגב (Pedal Point)

תופעה הרמונית האופיינית ליצירות פוליפוניות .	הגדרה וסיווג
העוגב (כלי הנגינה) מסוגל להחזיק צליל במשך זמן ארוך. בשל המתח המתמשך הנוצר, נקראת תופעה זו "נקודת עוגב".	מקור השם / פירוש המילה
מופיע במוזיקת עם ובמוזיקה האמנותית מראשית הפוליפוניה ועד ימינו. נפוץ בייחוד בתקופת הבארוק.	שיוך תקופתי
מטרת נקודת העוגב היא לצבור מתח כשמעליה נוצרים אקורדים או מרווחים דיסוננטיים, ולכן היא מופיעה פעמים רבות לקראת סיום היצירה. נקודת העוגב בדרך כלל מנוגנת בקו הבס ומופיעה על צליל הדומיננטה .	מאפיינים / סוגים
כאשר צליל הבס נותר במקומו, נוצר מתח בינו לבין שאר הקולות, בהם הצלילים מתחלפים ויוצרים אקורדים אחרים (מרווח דיסוננטי). מתח זה כאמור עוצמתי אף יותר כאשר נקודת העוגב מופיעה על צליל הדומיננטה. ככל שנקודת העוגב נמשכת זמן ארוך יותר כך תחושת הפורקן עם ההגעה אל הטוניקה מתעצמת.	הסבר והרחבה
פוגה בדו מינור מאת באך בראשית - In Principia קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 5 מאת באך, פרק III	דוגמאות

טונליות (Tonality)

מסגרת היררכית לארגון צלילים ואקורדים. במסגרת זו הם מאורגנים כך שהטוניקה (הצליל, האקורד והסולם) היא החשובה ביותר. כל מהלך הרמוני ומלודי ביצירה, סופו "להיאסף" אל הטוניקה.	הגדרה וסיווג
Tonus - צליל, מבטא, הטעמה (לטינית). Tonos - גובה צליל, מבטא, סולם מוזיקלי (יוונית).	מקור השם / פירוש המילה
החל מתקופת הבארוק, בכל התקופות והסגנונות במוזיקה המערבית.	שיוך תקופתי
בבסיס המוזיקה הטונלית קיימים 24 הסולמות המזוריים והמינורים, במסגרתם נכתבה המוזיקה המערבית הקלאסית, סגנונות הג'אז, והפופ והרוק במאה ה-20. גם כיום, רוב המוזיקה המערבית נכתבת במסגרת טונלית זו. קיימים שני סוגי טונליות: המז'ור והמינור, בעוד לסולם המינורי ישנם שתי גרסאות (וריאנטים): מינור הרמוני ומינור מלודי. המינור הטבעי מזהה במרבית המקרים כמודלי, לאור היותו נטול צליל מוביל.	מאפיינים / סוגים
המערכת הטונלית צמחה מתוך המערכת המודלית (ע"ע מודוס). שני מודוסים (יוני, אאולי) הפכו להיות סולמות (מז'ור ומינור, בהתאמה). הצליל השביעי של המודוס אאולי הועלה בדרך כלל בחצי טון (צליל מוביל), כך שיצור משיכה חזקה יותר אל צליל הפינליס (צליל הטוניקה). מערכת זו התגבשה בתקופת הבארוק. מוזיקה טונלית נעה בין שלושה מרחבים (פונקציות): מרחב ה-"טוניקה" (אזור יציב הרמונית), מרחב ה-"דומיננטה" (אזור של חוסר יציבות ומתח, בו ניתן לחוש את השאיפה לשוב אל הטוניקה), ומרחב ביניים של "סוב-דומיננטה" (יציאה מן הטוניקה, אך עדיין ללא המתח האופייני לאזורי הדומיננטה). המערכת הטונלית מאורגנת סביב אקורד משולש, הבנוי על המדרגה הראשונה של הסולם (אקורד הטוניקה). הצליל היסודי (השורש) של אקורד משולש זה קובע את שם הסולם (הפינליס), בעוד אופי האקורד קובע את סוג הסולם (מז'ור או מינור).	הסבר והרחבה
פתיחת האופרה דון ג'ובאני מאת מוצרט - שני אקורדים ראשונים מבססים את הטוניקה (כולל צליל מוביל)	דוגמאות

אופרה (Opera)

הגדרה וסיווג	דרמה בימתית מוזיקלית, המוצגת כולה או כמעט כולה באמצעות מוזיקה.
מקור השם / פירוש המילה	"אופוס" (יחיד, אופרה צורת הרבים) = יצירה, עבודה.
שיוך תקופתי	החל מתקופת הבארוק.
מאפיינים / סוגים	<p>דרמה בימתית מוזיקלית, כוללת תלבושות, תפאורה וכד'. האופרה מורכבת ממספר רב של קטעים, בהתאם לעלילה, דוגמת אריות, דואטים ויותר, ועד קטעי מקהלה שלמים, וכן קטעי רצ'יטיבו שנועדו לקדם את העלילה ולחבר בין הקטעים המושרים העיקריים.</p> <p>האופרה לרוב נפתחת בפתיחה תזמורתית (סינפוניה, אוברטורה, פרלוד), ויכולה לכלול קטעי מעבר כליים נוספים, דוגמת קטעי ביניים או קטעי מחול.</p> <p>סוגי אופרה:</p> <p>אופרה בופה - בעלת אופי יותר קומי וקליל, עלילות מחיי היומיום.</p> <p>אופרה סריה - בעלת אופי יותר רציני, לרוב עלילות מיתולוגיות או היסטוריות.</p> <p>זינגשפיל - אופרה קלילה בגרמנית הכוללת קטעי דיבור.</p>
הסבר והרחבה	<p>הולדת האופרה מסמלת את תחילת הבארוק. האופרה נוצרה כתוצאה משילוב רצ'יטיבים, קטעים דמויי-דקלום בין קטעי השירה העיקריים, ליצירת דרמה בימתית שלמה.</p> <p>האופרה לרוב מחולקת למספר מערכות.</p> <p>החל מהתקופה הקלאסית נחלקה האופרה לשתי סוגות עיקריות: אופרה סריה בעלת האופי הרציני, והאופרה בופה בעלת האופי הקומי והקליל יותר.</p> <p>בתקופה הרומנטית (המאה ה-19) נוצרו שלושה זרמים עיקריים: האופרה האיטלקית שנשענה על אסתטיקת ה"בל קאנטו" ובה המערכות נחלקו לתמונות (סצנות), האופרה הגרמנית, והגראנד-אופרה הצרפתית.</p>
דוגמאות	<p>נישואי פיגארו מאת מוצרט</p> <p>ריגולטו מאת ורדי</p>

אריה ורציטטיב

(Aria and Recitative)

תתי הסוגה העיקריות של האופרה .	הגדרה וסיווג
אריה - שיר, רציטטיב - דקלום.	מקור השם / פירוש המילה
החל מתקופת הבארוק, מאז הולדת האופרה.	שיוך תקופתי
<p>אריה - מושרת על-ידי דמות אחת ובדרך כלל מביעה את רגשותיה ותחושותיה. התזמורת מלווה את הדמות.</p> <p>רציטטיב - קטע דמוי דקלום, שתפקידו לקדם את העלילה. רציטטיב זוכה לליווי כלי צנוע ביחס לאריה.</p> <ul style="list-style-type: none"> רציטטיבו יבש (רציטטיב סקו) - ליווי בסוקונטינואו בלבד רציטטיב מלווה (רציטטיבו אקומפנייטו) - בליווי תזמורת עדין	מאפיינים / סוגים
<p>הרציטטיבים הם חלקים דמויי-דקלום, שנועדו לקדם את מהלך העלילה ולחבר בין קטעי שיא רגשיים באופרה (כגון אריה).</p> <p>האריות הן תגובה רגשית לעלילה המתוארת ברציטטיבים. במקרים רבים מפגין הזמר את יכולותיו הקוליות באריה (כגון מנעד רחב ושירה מהירה). באריות של אופרות ברוקיות אף נהגו הזמרים לאלתר ולהוסיף קישוטים על תפקידם הכתוב.</p> <p>המלחינים הרומנטיים צמצמו את השימוש בהבחנה בין רציטטיב לאריה. לתפיסתם, הבחנה זו הינה במידה רבה מלאכותית ומפריעה להתקדמות הטבעית של העלילה ושל השינויים הרגשיים התכופים שעוברות הדמויות. בתור חלופה, החלו מלחינים אלה להשתמש ב-"סצינה" (מקטע הכולל מעברים חופשיים בין רגעי רציטטיביים באופיים לרגעים שירתיים). אריות ורציטטיבים שימשו כאבני בניין בסוגות נוספות של יצירות קוליות מרובות חלקים - הקנטטה (חילונית ודתית) והאורטוריה.</p>	הסבר והרחבה
<p>אריה ורציטטיב מתוך האופרה "דידו ואניאס" מאת פרסל שלוש אריות מתוך האופרה "נישואי פיגארו" מאת מוצרט הסצינה (שילוב אריה ורציטטיב) מתוך האופרה "ריגולטו" מאת ורדי</p>	דוגמאות

בסו קונטינואו (Basso Continuo)

הגדרה וסיווג	קו בס המתקיים לאורך היצירה כולה, ומעליו בנויים אקורדים או מלודיות בו זמנית.
מקור השם / פירוש המילה	בס מתמשך (מאיטלקית).
שיוך תקופתי	בעיקר בתקופת הבארוק, בשימוש הולך ופוחת עד אמצע המאה ה-19.
מאפיינים / סוגים	כלי מלודי נמוך (כגון צ'לו) מבצע קו בס מלודי, בעוד כלי הרמוני (כגון עוגב או צ'מבלו) מוסיף את האקורדים המתאימים לצלילי הקו המלודי. בדרך כלל נכתב הבסו קונטינואו כ"בס ממוספר" - בתווים מופיע רק הקו הבס המלודי ותחתיו ספרות, המייצגות את הדרגות שנגן הבס המיומן נדרש לנגן. אלה מסמנים את המרווחים מעל הבס, שלנגן הקונטינואו המיומן מצביעים על האקורדים אותם יש לנגן. דרך הנגינה של האקורדים (למשל פירוק שלהם) הייתה נתונה לשיקול דעת המבצעים.
הסבר והרחבה	<p>השימוש בבסו קונטינואו מדגים את חשיבות ההרמוניה בתקופת הבארוק. לצד זאת, השימוש בבסו קונטינואו שיחרר את הקולות העליונים (כגון כינור, זמרת סופרן). מן הצורך להשתתף בביצוע ההרמוניה. בדרך זו יכלו הקולות העליונים להתמקד בביצוע הבעתי. הבסו קונטינואו אף מדגים את התפיסה הפוליפונית האופיינית לתקופת הבארוק (קו מלודי נמוך, אל מול קו (או קווים) מלודיים גבוהים).</p> <p>במהלך התקופה הקלאסית הבסו קונטינואו נעלם בהדרגה. זאת בשל השימוש בשפה הרמונית פשוטה יחסית לתקופת הבארוק. עם זאת, באופרות המשיכו ללוות את הרציטטיבים באמצעות בסו קונטינואו עד אמצע המאה ה-19.</p>
דוגמאות	<p>יצירות לחליליות מאת טלמן "קִינֵת אַרְיאָנָה" מאת מונטוורדי - תפקיד הבסו קונטינואו מנוגן על-ידי צ'לו/ויולה דה גמבה (קו מלודי נמוך), ולאווטה (המילוי ההרמוני)</p>

פוגה (Fuga)

<p>הגדרה וסיווג</p>	<p>יצירה פוליפונית (בעלת מספר קולות בעלי חשיבות שווה) חיקויית (הקולות השונים חולקים ביניהם נושא מלודי משותף. הרושם הוא שקול אחד המחקק את רעהו). בדרך כלל מונותמאטית (המבוססת על נושא ראשי אחד).</p>
<p>מקור השם / פירוש המילה</p>	<p>"פוגה" - בריחה (מלטינית). הנושא המלודי עובר לסירוגין בין הקולות השונים, וכך עשויה להיווצר תחושה כי הוא "בורח".</p>
<p>שיוך תקופתי</p>	<p>הפוגה מופיעה בתקופות שונות, אך מזוהה במיוחד עם תקופת הבארוק.</p>
<p>מאפיינים / סוגים</p>	<p>הפוגה כוללת מספר "תצוגות" (הופעת הנושא מספר פעמים בקולות השונים) ו-"אפיזודות" (מקטעים בהם לא יופיע הנושא במלואו. לעתים קרובות יופיעו בהם מרכיבים מלודיים או רתמיים, הנגזרים מנושא הפוגה). סוגי הפוגה: פוגטה (fughetta) - "פוגה קטנה". יצירה הבנויה על פי עקרונות הפוגה, אך קצרה יותר. לעתים קרובות נכתבה עבור תלמידים. פוגה כפולה - פוגה המבוססת על שני נושאים (במקום אחד, כמקובל) ומפתחת אותם במקביל.</p>
<p>הסבר והרחבה</p>	<p>הפוגה פותחת ב-"תצוגה" - כניסת הנושא. תחילה בקול יחיד ובהדרגה בקולות הנוספים (לדוגמא, בפוגה הכתובה בארבעה קולות, יופיע הנושא בתצוגה ארבע פעמים). הקולות השונים יציגו את הנושא, כאשר הוא מתחיל בצליל הטוניקה או בצליל הדומיננטה. הנושא יכול להופיע כתשובה ריאלית - טרנספוזיציה מדויקת לצלילי הנושא, או כתשובה טונלית - הופעת הנושא בגובה שונה עם שינויים מרווחיים קלים בהתאם לסולם (דוגמא לרעיון הטונלי/ריאלי ניתן לראות במושג "סקוונציה"). בהמשך הפוגה יופיעו מספר מקטעים של "תצוגות" (כוללים השמעת הנושא במלואו בקולות השונים), לסירוגין עם מקטעים של "אפיזודות" (כוללים פיתוח חופשי של מרכיבים מלודיים או ריתמיים, הגזורים מן הנושא). לקראת סיום הפוגה יופיע לעתים קרובות "סטרטו" (כניסת הנושא בקולות השונים מבלי להמתין לסיום הצגת הנושא בקולות הקודמים). הדבר נועד ליצור תחושת שיא וסיום ליצירה כולה.</p>
<p>דוגמאות</p>	<p>פוגה בדו מינור מאת באך - דוגמא לתשובה טונלית של הנושא פוגה קטנה בסול מינור מאת באך - דוגמא לתשובה ריאלית של הנושא פוגה בדו מינור מאת מוצרט</p>

קונצ'רטו (Concerto)

הגדרה וסיווג	יצירה רב-פרקית לסולן (או מספר סולנים) ולתזמורת.
מקור השם / פירוש המילה	"concertare" - תחרות או קרב (מלטינית). "concerto" - כינוס (מאיטלקית).
שיוך תקופתי	החל מתקופת הבארוק.
מאפיינים / סוגים	במרבית המקרים, יכול קונצ'רטו שלושה פרקים (מהיר, אטי, מהיר). סוגי הקונצ'רטו בתקופת הבארוק: קונצ'רטו גרוסו ("גדול") - כתוב למספר סולנים ולתזמורת. קונצ'רטו סולו - כתוב לסולן יחיד ולתזמורת.
הסבר והרחבה	עליית הקונצ'רטו מזוהה עם תקופת הבארוק, בה התפתחה המוזיקה הכלית. בתקופה זו אף התפתחה האידאומטיקה הכלית (כתיבה וירטואוזית לכלי נגינה, התואמת את יכולותיו הצליליות).
דוגמאות	קונצ'רטו לשני כינורות מאת ויואלדי - קונצ'רטו מתקופת הבארוק קונצ'רטו לפסנתר מס' 9 מאת מוצרט - קונצ'רטו מהתקופה הקלאסית קונצ'רטו לכינור במי מינור מאת מנדלסון - קונצ'רטו מהתקופה הרומנטית קונצ'רטו "הקייץ" מתוך "ארבע העונות" מאת ויואלדי

סונטה (Sonata)

הגדרה וסיווג	"סונרה" - מצלצל (מאיטלקית). הכוונה למוזיקה כלית.
מקור השם / פירוש המילה	סוגה כלית רב-פרקית לכלי מקלדת או כלי סולו בליווי מקלדת.
שיוך תקופתי	החל מתקופת הבארוק.
מאפיינים / סוגים	יצירה כלית. נועדה לכלי מקלדת או כלי בודד המלווה בכלי מקלדת. לרוב בעלת שלושה או ארבעה פרקים בעלי אופי מנוגד. הסונטה נחשבת לסוגה כלית רצינית. צורות אופייניות הכוללות: טריו סונטה, סונטה בארוקית (לכלי סולו ובסו קונטינואו), סונטה לפסנתר (קלאסית/רומנטית), סונטה לכינור ופסנתר.
הסבר והרחבה	<p>הסונטה בתקופת הבארוק נועדה לנגינה בכנסייה או באירועים חברתיים. מלבד הסונטה לכלי סולו, היו נפוצות גם סונטות לשלושה (trio sonata) או ארבעה (sonata a quattro) תפקידים.</p> <p>בתקופה הקלאסית הפכה הסונטה לסוגה שנועדה לנגינה בעיקר על-ידי חובבים במרחב הביתי/הפרטי.</p> <p>בתקופה הרומנטית, בעקבות בטהובן, הפכה הסונטה לאמצעי הבעתי עמוק עם דרישות טכניות גבוהות, ובעקבות כך נעשתה הסונטה ליצירה קונצרטית שנועדה לביצוע על-ידי נגנים מיומנים.</p> <p>עם זאת, במהלך התקופה הרומנטית (המאה ה-19) הסונטה הפכה פחות נפוצה ומלחינים העדיפו יצירות קצרות יותר לפסנתר.</p> <p>בתקופת הבארוק הסונטה נפתחה לרוב במבוא או פרק איטי וכללה ארבעה פרקים, מהתקופה הקלאסית ואילך נהוג היה לארגן את הפרק הראשון בצורת סונטה (צורת סונטה ≠ סונטה), הפרק השני לרוב היה פרק איטי, והפרק האחרון חגיגי, פעמים רבות בצורת רונדו.</p> <p>מלחינים בולטים:</p> <p>בארוק: ארגאנג'לו קורלי (1653-1713), דומניקו סקרלטי (1685-1757), י. ס. באך (1685-1750).</p> <p>טרום-קלאסית וקלאסית: קארל פיליפ עמנואל באך (1714-1788), יוזף היידן (1735-1809), ו. א. מוצרט (1756-1791).</p> <p>רומנטית: לודוויג ואן בטהובן (1770-1827), פרנץ שוברט (1797-1828)</p>
דוגמאות	<p>טריו סונטה, אופ. 5 מס' 1 מאת קורלי</p> <p>סונטה למקלדת K.119 מאת דומניקו סקרלאטי</p> <p>סונטה לכינור ומקלדת RV.12 מאת ויולדי</p> <p>סונטה לחליל ומקלדת BWV 1034 מאת י. ס. באך</p> <p>סונטה לכינור ופסנתר K.301 מאת מוצרט</p> <p>סונטה לפסנתר מס' 17 מאת בטהובן</p> <p>סונטה לפסנתר D.960 מאת שוברט</p> <p>סונטה לפסנתר מס' 2 מאת שופן</p> <p>סונטה בסי מינור מאת ליסט</p>

וריאציה (Variation)

מורכב משני מושגים: טכניקת הלחנה וסוגה.	הגדרה וסיווג
שינוי, גיוון (מלטינית ומצרפתית עתיקה).	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות וכל הסגנונות המוזיקליים.	שיוך תקופתי
טכניקת הלחנה: דרך הלחנה בה מרכיב מוזיקלי (בדרך כלל מוטיב מלודי, אך ייתכן גם מוטיב רתמי או מהלך הרמוני) משתנה בהדרגה, לאחר הצגתו הראשונית. סוגה: סוגה הנמנית עם המוזיקה הכלית ומכונה "נושא עם ואריציות". עשוי להופיע כיצירה עצמאית, או כפרק אחד בתוך יצירה רב-פרקית.	מאפיינים / סוגים
טכניקת הלחנה: דרך פיתוח של מרכיב מוזיקלי, בעיקר מלודיה . המלחין מציג את המרכיב בתחילת היצירה ואז ממשיך ומפתח אותה, תוך שינויים כאלה ואחרים. סוגה: תחילה מוצג ה-"נושא" (בדרך כלל מלודיה קליטה יחסית) ובהמשך מופיעה סדרה של וריאציות על נושא זה, שיכולות להיות קרובות לנושא או רחוקות ממנו.	הסבר והרחבה
חמישיית דג השמך, פרק 4 מאת שוברט Divisions on a ground מאת לה פוליה פסקליה מאת הנדל נושא וריאציות מאת היידן המוות והעלמה - פרק 3 ברביעיית כלי קשת הקרויה על שם הליד מאת שוברט	דוגמאות

סימפוניה (Symphony)

הגדרה וסיווג	יצירה רב-פרקית לתזמורת.
מקור השם / פירוש המילה	syn - יחד, phone - קול או צליל (מיוונית). מספר קולות הנשמעים יחדיו. הדבר מרמז על ההרכב הגדול יחסית, הנדרש לביצוע היצירה.
שיוך תקופתי	החל מהתקופה הקלאסית.
מאפיינים / סוגים	לרוב בפורמט של ארבעה פרקים: מהיר (יכול לכלול מבוא איטי), איטי, ריקודי-מתון במשקל משולש, מהיר. סוגי הסימפוניות בתקופה הרומנטית: סימפוניה תכניתית וסימפוניה אבסולוטית. בשניהם נעשה שימוש בתזמורת רחבה יחסית לזו של התקופה הקלאסית.
הסבר והרחבה	הסימפוניה נולדה בראשית המאה ה-18. בתקופה זו (התקופה הפרה-קלאסית), חיפשו המלחינים והקהל יצירות קצרות ופשוטות יחסית. ה"סימפוניה" - קטע פתיחה כלי לאופרות - החל להתנתק מן האופרה ולהיות מבוצע בנפרד. בהמשך, הולחנו סימפוניות קצרות, אשר היוו הבסיס להתפתחות הסימפוניה כסוגה עצמאית. הפרק הראשון של סימפוניה כתוב בדרך כלל בצורת סונטה. הפרק השני עשוי להיות כתוב במגוון צורות. הפרק השלישי כתוב בטמפו מתון ובמשקל משולש (כינויו הוא בדרך כלל "מינואט", או "סקרצו"). הפרק הרביעי כתוב בדרך כלל בצורת סונטה, בצורת רונדו, או בשילוב של שתיהן.
דוגמאות	סימפוניה מספר 45 ("הפרידה"), פרק ראשון מאת היידן סימפוניה מספר 3 ("ההרואיקה"), מאת בטהובן הסימפוניה הפנטסטית מאת ברליוז סימפוניה מספר 5, פרק ראשון מאת בטהובן

סינקופה (Syncope)

מקצב המקדים פעמה חזקה. סותר את תחושת הציפייה לפעמה חזקה, הנובעת מן המשקל של היצירה. מקצב סינקופה ידגיש דווקא את הפעמה החלשה.	הגדרה וסיווג
syn - יחד, kop - לחתוך (מיוונית). השמטה של הברה או עיצור מאמצע המילה.	מקור השם / פירוש המילה
כל התקופות וכל הסגנונות.	שיוך תקופתי
טשטוש הפעמה החזקה בתיבה, באמצעים שונים. הדבר יוצר תחושה קצבית מוגברת.	מאפיינים / סוגים
ישנן אפשרויות רבות לסינקופות: <ul style="list-style-type: none"> • הסטת ההטעמה הריתמית ממקומה הטבעי אל מקום לא מוטעם. • הדגשת הפעמה החלשה באמצעות השתקת הפעמה החזקה. • טשטוש הפעמה החזקה. • הקדמת או השעיית הפעמה - כשהצליל מנוגן מעט לפני או אחרי הפעמה המודגשת.	הסבר והרחבה
"נוח" מאת מתי כספי ואהוד מנור Cakewalk מתוך "פינת הילדים", מאת דביוסי	דוגמאות

צורת סונטה (Sonata Form)

הגדרה וסיווג	דרך ארגון מבני של פרק, הכולל שלוש חטיבות עיקריות: תצוגה, פיתוח ומחזור (רפריזה).
מקור השם / פירוש המילה	"סונרה" - מצלצל (מאיטלקית). הכוונה למוזיקה כלית. (נמצאת בכתבי התיאוריה של המוזיקה, החל מן המאה ה-19) השם "צורת סונטה" דבק בצורה זו, כיוון שהייתה נפוצה בפרקים הראשונים של סוגת הסונטה.
שיוך תקופתי	החל מהתקופה הקלאסית.
מאפיינים / סוגים	מבנה של פרק יחיד בתוך ביצירות כליות רב-פרקיות (בעיקר מן התקופה הקלאסית). יהיה כמעט תמיד המבנה של הפרק הראשון ולעתים קרובות - של פרקים נוספים. ניתן למצוא אותו בפרקים מתוך יצירות כליות כגון סונטה, סימפוניה, קונצ'רטו ורביעיית כלי קשת.
הסבר והרחבה	<p>צורת הסונטה היא דרך ארגון מבנית של פרק. הפרק מתחלק לשלוש חטיבות:</p> <p>חטיבת התצוגה (אקספוזיציה) כוללת: נושא מלודי ראשון בסולם הטוניקה; נושא הגשר, במהלכו מתבצעת מודולציה אל הסולם המשני (אם הטוניקה היא מז'ורית הסולם המשני יהיה סולם הדומיננטה. אם הטוניקה היא מינורית הסולם המשני יהיה בסולם המז'ור המקביל); נושא שני (בסולם אליו מוביל נושא הגשר); נושא מסכם (גם הוא בסולם זה) הנקרא גם "נושא סוגר".</p> <p>חטיבת הפיתוח כוללת: פיתוח חופשי של נושא אחד או מספר נושאים, שהוצגו בחטיבת התצוגה. מבחינה הרמונית, תתחיל חטיבה זו בסולם הדומיננטה (או בסולם המז'ור המקביל של הטוניקה) ובמקרים רבים תסתיים בסולם הטוניקה (אך לא תמיד).</p> <p>חטיבת הרפריזה כוללת: חזרה על ארבעת נושאי חטיבת התצוגה (נושא ראשון, גשר, נושא שני, נושא מסכם). הפעם יופיעו הנושאים כולם בסולם הטוניקה, על מנת לבססו לקראת סיום הפרק.</p> <p>מבנה זה הינו תיאור תיאורטי. בפועל, פרקים רבים הכתובים בצורת סונטה אינם עוקבים אחריו בצורה מדויקת. חלקם מציגים שינויים מלודיים והרמוניים ביחס לתיאור זה.</p> <p>צורת הסונטה התפתחה בתקופה הקלאסית, מתוך כוונה להקל על המאזינים החובבים של אותה עת. השימוש בצורה ידועה מראש הקלה על הבנת ההתרחשויות המוזיקליות ויצרה ציפיות ברורות. צורה זו אף עוקבת אחר התפתחות "טבעית" של עלילות רבות - החל מהצגת הדמויות הראשיות, המשך בסיבוך העלילה וכלה בפתרונה.</p> <p>עם זאת, ניתן לראות בצורת הסונטה התפתחות של צורת א'-ב'-א', אותה ניתן למצוא בפרקים רבים מתקופת הבארוק.</p> <p>לעתים (במיוחד בסימפוניות) כוללים פרקים הכתובים בצורת סונטה מבוא אטי. בתקופה הרומנטית הסתמכו מלחינים פחות על צורת סונטה. זאת בשל חיבתם לצורות מוזיקליות חופשיות, אשר אינן נתונות מראש.</p> <p>במאה העשרים כתבו מלחינים רבים פרקים המבוססים על צורת סונטה. במידה וכתיבתם הייתה א-טונלית, ביססו מלחינים אלה את צורת הסונטה בעיקר על המעברים בין הנושאים המלודיים השונים.</p>
דוגמאות	סימפוניה מס' 104 - פרק 1 מאת היידן - דוגמא למבוא סונטה מס' 8 - פרק 1 מאת בטהובן

רביעיית כלי קשת (String Quartet)

סוגה אינסטרומנטלית, מתחום המוזיקה הקאמרית.	הגדרה וסיווג
הרכב קבוע של ארבעה כלי קשת.	מקור השם / פירוש המילה
החל מן התקופה הקלאסית. מזוהה במידה רבה עם תקופה זו. היידן היה מלחין בולט אשר ביסס סוגה זו.	שיוך תקופתי
רביעיית כלי קשת הינה סוגה רב-פרקית. בדומה ל לסימפוניה , נמצא בה בדרך כלל פרק ראשון מהיר, פרק שני איטי, פרק שלישי המכונה "מינואט" (או "סקרצו") ופרק אחרון מהיר.	מאפיינים / סוגים
ארבעה כלי קשת קבועים. רביעיית כלי קשת מורכבת מכינור ראשון, כינור שני, ויולה וצ'לו. הדבר יוצר מצלול אחיד (הומוגני). ניתן להתייחס לארבעת הכלים האמורים כמקבילים לארבעה קולות בשירת מקהלה. רביעיית כלי הקשת מתאפיינת בשוויוניות יחסית בין הכלים - הכלי הגבוה מבין הארבעה (כינור ראשון) אינו נושא את המלודיה באופן בלעדי. במקום זאת, המלודיה נוטה לעבור בין ארבעת הכלים. לכן, לעתים קרובות נמצא מרקמים פוליפוניים ברביעיית כלי קשת. זאת על אף הולדתה בתקופה הקלאסית, המתאפיינת במידה רבה ב מרקם הומופוני . סוגה נפוצה במיוחד לאור העבודה שבכל אחוזה בני המשפחה היו יכולים לבצע את המוזיקה לרביעייה.	הסבר והרחבה
העירוני מאת היידן קוורטט מספר 14, פרק 1 מאת שוברט	דוגמאות

שיר אומנותי - ליד (Lied)

סוגה קולית.	הגדרה וסיווג
שיר (מגרמנית). ביחיד - Lied - ליד. ברבים - Lieder - לידר.	מקור השם / פירוש המילה
הליד פרח בתקופה הרומנטית. עם זאת, ישנם לידר מהתקופה הקלאסית (מוצרט). כמו כן, לידר נכתבים גם בתקופה המודרנית.	שיוך תקופתי
שיר אומנותי, המולחן בדרך כלל לזמר יחיד בליווי פסנתר. לעתים מולחנים לידר למספר זמרים. לעתים מולחנים לידר לזמר (או מספר זמרים), בליווי תזמורת.	מאפיינים / סוגים
מילות הלידר נכתבו לעתים קרובות בידי טובי המשוררים של תקופתם. סוגה זו מצטיינת בביטוי מוזיקלי עדין ומדויק של הטקסט. בתקופה הרומנטית, נכתבו מרבית הלידר בידי משוררים ומלחינים גרמנים (כגון שוברט, שומאן וריכרד שטראוס). הדבר מעיד על נטייתם של מלחינים גרמנים רבים מתקופה זו למזג את האמנויות השונות ליצירה אחת. הליד הינו בדרך כלל קצר ועל כן - מהווה דוגמא ל"מיניאטורה". כמו מיניאטורות רבות, אסופים לידר רבים ב"מחזורי שירים", בעלי קשר עלילתי. (דוגמא - "הטוחנת היפה", מאת שוברט. מחזור שירים זה מכיל עשרים שירים, המתארים את קורותיו של עלם צעיר. תפקיד הפסנתר (או התזמורת) בלידר אינו בבחינת ליווי בלבד לזמר. במקום זאת, הוא מסייע ביצירת האווירה של הליד ובקידום העלילה.	הסבר והרחבה
דג השמך מאת שוברט שר היער מאת שוברט	דוגמאות

מוטיב מנחה - לייטמוטיב (Leitmotif)

הגדרה וסיווג	רעיון מוזיקלי (כגון מוטיב מלודי), המייצג רעיון חוץ-מוזיקלי (כגון דמות, חפץ, מקום וכדומה).
מקור השם / פירוש המילה	"מוטיב מנחה" (מגרמנית). הופעת המוטיב "מנחה" את המאזין להקשר החוץ-מוזיקלי, אותו הוא מייצג.
שיוך תקופתי	החל מהתקופה הרומנטית.
מאפיינים / סוגים	טיפוסי למוזיקה דרמטית (כגון אופרה).
הסבר והרחבה	הופעת הלייטמוטיב רומזת למאזין על התפתחות עלילתית (כגון הופעת דמות). לעתים יכול הלייטמוטיב לתפקד כ"רמז מטרים", כאשר הופעתו מבשרת התרחשות עלילתית שעתידה להגיע. הופעות הלייטמוטיב לאורך יצירה עשויות להיות זהות להופעתו המקורית, או להופיע בשינויים (למשל, תזמור שונה). לעתים קרובות נמצא ביצירה אחת מספר לייטמוטיבים, אשר כל אחד מהם מייצג דבר מה שונה. השימוש בלייטמוטיבים מזהה יותר מכל עם המוזיקה של ריכרד וגנר. עם זאת, מלחינים רומנטיים ומודרניים נוספים עשו בו שימוש. כמו כן, נעשה שימוש בלייטמוטיבים, במוזיקה לסרטים.
דוגמאות	האידיאה פיקס מתוך הסימפוניה הפנטסטית מאת ברליוז לייטמוטיב "געגוע ותשוקה", המופיע באופרה "טריסטאן ואיזולדה" מאת וגנר בסרטי "מלחמת הכוכבים" - "מארש האימפריה" מייצג את דארט' ויידר וכוחות האימפריה, וכאשר נושא זה מושמע הוא מבשר על ההגעה הצפויה שלהם אל המסך

מוזיקה תוכניתית (Program music)

הגדרה וסיווג	סוגה, שם כולל ליצירות מוזיקליות כליות (אינסטרומנטלית) המבוססות על תכנים חוץ-מוזיקליים (עלילה, רעיון וכדומה).
פירוש המילה	ביטוי של תכנים חוץ-מוזיקליים.
שיוך תקופתי	החל מתקופת הרנסנס, אך רווח בעיקר בתקופה הרומנטית. אחת הסיבות העיקריות לפופולריות סוגה זו בתקופה הרומנטית היא השילוב בין האומנויות השונות, כמו לדוגמא הלחנה לבלט.
מאפיינים / סוגים	במוזיקה תוכניתית המלחין באמצעים מוזיקליים שונים "מספר" את סיפור העלילה. מאפיינים: 1. השראה חוץ מוזיקלית כגון: סיפורים, שירים, ציורים, טבע ואירועים היסטוריים. המלחין משתמש במוזיקה כדי להביע תמונות, רגשות או אירועים מסוימים אותם הוא רוצה להדגיש. 2. כותרות והערות: בחלק מהיצירות במוזיקה התוכניתית כתובות כותרות והערות הנוגעות להשראה לפיה נכתבה המוזיקה וכן הסברים ומדריך האזנה לקהל. 3. ייצוגים מוזיקליים: מלחינים משתמשים בטכניקות מוזיקליות שונות כגון מלודיה , ריתמוס, דינמיקה ותזמור כדי לציין אופי, רגשות או אירועים. בין האמצעים המוזיקליים הבולטים: תזמור ועבודה עם לייטמוטיב (ע"ע).
הסבר והרחבה	מוזיקה תוכניתית היא יצירה אמנותית מערבית המבקשת לתאר סיפור, סצנה, אירוע מסוים, סיפור לא מוזיקלי - תוך שימוש בכלי נגינה. במוזיקה זו המלחין מספק תיאור של השראה חוץ-מוזיקלית העומדת מאחורי היצירה. הנושאים יכולים להיות היסטוריים, ויזואליים או טבעיים. ביצירה תוכניתית התוכן הוא המגדיר את המרכיבים המוזיקליים ולכן פעמים רבות המבנה של יצירה תוכניתית אינו מוגדר (צורה חופשית). את המונח "מוזיקה תוכניתית" (Program music) טבע הפסנתרן והמלחין ליסט, בן התקופה הרומנטית. כוונתו היא למוזיקה המעבירה "תכנית" כלשהי, כלומר מסר חוץ-מוזיקלי. מוזיקה "תוכניתית" מנוגדת למוזיקה "אבסולוטית" - מוזיקה אשר אינה מתכוונת להעביר מסר כלשהו ומתמקדת בצלילים עצמם. ביצירה תוכניתית נמצא כותרות מילוליות, אשר מסייעות למאזין להבין את כוונתו החוץ-מוזיקלית של המלחין. בדרך כלל שם היצירה מרמז לעלילת היצירה התוכניתית (כגון: "רומאו ויוליה" של צ'ייקובסקי). לפעמים המלחין מסייע למאזינים לעקוב אחר העלילה באמצעות הערות בגוף הפרטיטורה (כגון ביצירה: "לילה על הר קרח" של מוסורגסקי) או אפילו על ידי טקסט מוכן מראש שמגולל את סיפור העלילה (כגון ב"סימפוניה הפנטסטית" של ברליוז).
דוגמאות	תקופת הבארוק: סדרת הקונצ'רטי "ארבע העונות" מאת ויואלדי - מורכבת ממחזור של 4 קונצ'רטי, שכל אחד מוקדש לעונה אחרת. את פרקי הקונצ'רטו השונים מלווה טקסט של סונטות (ז'אנר בשירה) אותן חיבר ויולדי עצמו, ובהן מפורטת בחרוזים העלילה של כל פרק. התקופה הקלאסית: סימפוניה מספר 45, "הפרידה", מאת היידן התקופה הרומנטית: "לילה על הר קרח" של מוסורגסקי - מצורף העיבוד של דיסני שהינו די נאמן לעלילה של מוסורגסקי המופיעה בפרטיטורה. הסימפוניה הפנטסטית מאת ברליוז - פרק "שבת המכשפות" פינלנדיה מאת סיבליוס
חזרה לתוכן העניינים	תקופת המאה ה-20: פטר והזאב מאת פרוקופייב

פואמה סימפונית (Symphonic poem/Tone poem)

<p>יצירה תזמורתית חד-פרקית השואבת את השראתה מדימויים חוץ מוזיקליים כגון: תמונה, פסל, מחזה, שיר וכדומה (ע"ע מוזיקה תוכניתית).</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>פואמה = שיר כתוב. פואמה סימפונית - יצירה לתזמורת המציגה סיפור קצר, בלדה, ציור או כל תוכן חוץ מוזיקלי דומה.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>מאפיינת בעיקר את התקופה הרומנטית ותחילת המאה ה-20 (מסוף המאה ה-18 עד סוף המאה ה-19).</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>אורכה של פואמה סימפונית כאורכו של פרק אחד בסימפוניה. צורת הפואמה הסימפונית היא בדרך כלל כתיבה בסגנון חופשי ומוכתבת בהשראת הדמות או העלילה שהיא מתארת. ברוב הפואמות הסימפוניות נעשה שימוש במוטיבים חוזרים ובטרנספורמציה* שלהם - מה שתורם לאיחוד הפואמה לכדי יצירה אחת. *טרנספורמציה תמטית - מוטיב חוזר עובר שינויים ומשקף את מצבי הרוח השונים שמקורם ביצירה החוץ-מוזיקלית עליה מבוססת הפואמה.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>המלחין פרנץ ליסט היה הראשון שפרסם יצירות תחת השם "פואמות סימפוניות". הוא פרסם 13 פואמות סימפוניות בסך הכל. ישנן פואמות סימפוניות העומדות בפני עצמן כיצירה עצמאית, וישנן כאלה המרכיבות מחזור של פואמות.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>Mazeppa מאת ליסט Tasso, Lamento e Trionfo מאת ליסט פינלנדיה מאת סיבליוס Lemminkäinen Suite - מחזור של ארבע פואמות סימפוניות מאת סיבליוס Strauss - Also sprach Zarathustra Les Préludes - פואמה סימפונית מאת פרנץ ליסט - ישנו הסבר בספר תולדות של מט"ח בעמודים 180-181</p>	<p>דוגמאות</p>

קטע אופי - מיניאטורה (Miniature)

<p>הגדרה וסיווג</p>	<p>יצירה קצרה, להרכב מצומצם (בדרך כלל פסנתר סולו). מתמקדת בהעברת אווירה מרכזית אחת (למשל, אווירה סוערת). לעתים קרובות בעלת כותרת תוכניתית.</p>
<p>מקור השם / פירוש המילה</p>	<p>מיניאטורה: דבר מה קטן ומתומצת. קטע אופי: קטע מוזיקלי, המביע אופי (אווירה, מצב רוח, מסר) אחיד לכל אורכו.</p>
<p>שיוך תקופתי</p>	<p>מזוהה בעיקר עם התקופה הרומנטית.</p>
<p>מאפיינים / סוגים</p>	<p>קטע קצר, בדרך כלל כתוב לפסנתר סולו. עשוי להיות מבוסס על מבנים שונים (למשל א-ב-א), או חופשי בצורתו. אופי הקטעים משתנה - מוירטואוזיות מרשימה, עד ליריות עדינה. קבצים מרכזיים: "רגעים מוזיקליים" (שוברט), "שירים ללא מילים" (מנדלסון), פרלודים (שופן).</p>
<p>הסבר והרחבה</p>	<p>קטעי האופי מזוהים בעיקר עם התקופה הרומנטית, אשר שאפה למגוון הבעות מוזיקליות. בתקופה זו אף התפתח הפסנתר, אשר היה כלי אידיאלי להלחנה של קטעים אלה ולביצועם. קטעי האופי הם לעתים קרובות תוכניתיים (נושאי כותרת חוץ-מוזיקלית). במקרים אלה, קובצו בדרך כלל קטעים אלה תחת סדרה אחת, הנושאת שם כולל (למשל, הקטע "חלום", מתוך הסדרה "תמונות ילדות", מאת שומאן). סידרה שלמה מעין זו הציעה מגוון הבעות, המתחלפות בכל קטע.</p>
<p>דוגמאות</p>	<p>מזורקה אופוס 17 מס' 4 מאת שופן חלום, קטע מס' 7 מתוך "תמונות ילדות" מאת שומאן</p>

טמפו רובאטו (Tempo Rubato)

קצב, אופן ביצוע.	הגדרה וסיווג
"זמן גנוב" (מאיטלקית) - הזמן של פעמה מסוימת "נלקח" ממנה וניתן לפעמה שלצידה.	מקור השם / פירוש המילה
מזוהה בעיקר עם התקופה הרומנטית, אך קיים בכל התקופות והסגנונות.	שיוך תקופתי
הנחיית המלחין לנגן במפעם חופשי על פי פרשנותו של המבצע. האצה או האטה של מהירות הפעמה, על פי שיקול דעת המבצע. הדבר יוצר תחושה הבעתית במיוחד.	הסבר והרחבה
נוקטורן אופ. 9 מס' 2 מאת שופן פרלוד מס' 4 במי מינור אופ' 28 מאת שופן מזורקה אופוס 17 מאת שופן	דוגמאות

מוזיקה א-טונלית (A-Tonal Music)

שפה מוזיקלית.	הגדרה וסיווג
a - לא (לטינית). Tonus - צליל, מבטא, הטעמה (לטינית). Tonos - גובה צליל, מבטא, סולם מוזיקלי (יוונית). ההפך מ טונליות , ללא סולם וללא צליל ברור.	מקור השם / פירוש המילה
החל מראשית המאה ה-20. פותחה בעיקר ב-"אסכולה הווינאית השנייה" של ארנולד שנברג ותלמידיו.	שיוך תקופתי
במוזיקה א-טונלית ישנו העדר תחושת טוניקה, לרוב כתוצאה מכרומטיות יתרה ומאקורדים רב-משמעיים מבחינת שיוכם הטונלי. הא-טונליות הפכה למושג רווח במוזיקה של המאה העשרים, ונחשבת לאחד הגורמים המעצבים את המודרניזם של המאה שעברה. מתוך סרטוני האנתולוגיה. שפה מוזיקלית זו מערערת את עקרונות היסוד של המוזיקה המערבית הטונלית. במשך מאות שנים נכתבו יצירות במסגרת סולם (לדוגמא, סולם דו מז'ור). הדבר הכתיב מרכזיות של צלילים (צליל הטוניקה, צליל הדומיננטה, הצליל המוביל) ואקורדים מסוימים (אקורד הטוניקה, אקורד הדומיננטה), סביבם התארגנה היצירה. מאפיין מרכזי של המוזיקה הא-טונלית: האמנסיפציה ("שחרור") של הדיסוננס - שלא כמו במוזיקה טונלית, אקורדים דיסוננטיים לא חייבים להיפתר אל אקורדים קונסוננטיים (לדוגמא, חמישית ספט-אקורד אינה מחויבת בפתרון אל הטוניקה).	מאפיינים / סוגים
למרות המעבר המוגדר ממוזיקה טונלית למוזיקה א-טונלית, ניתן לאתר "הרחבה" של השפה הטונלית לאורך התקופה הרומנטית. מלחינים רומנטיים רבים שילבו מצלולים דיסוננטיים ביצירותיהם, ללא פתרון מידי. זאת ועוד, ביצירותיהם נהגו מלחינים אלה לערוך מודולציות לסולמות רחוקים יחסית - דבר אשר טשטש את מרכזיות סולם הטוניקה. על ידי השחרור מכבלי השפה המוזיקלית המסורתית, ובאמצעות ריבוי המצלולים הדיסוננטיים, מוזיקה א-טונלית עשויה להביע הבעה קיצונית של רגשות. בראשית המאה העשרים, סימלה הבעה קיצונית את ראשיתה של "המוזיקה המודרנית". מכיוון שלא היתה שפה תיאורטית שלמה למוזיקה הא-טונלית המלחין ארנולד שנברג כתב מערכת כללים שנקראה השיטה הדודקפונית.	הסבר והרחבה
שלושה קטעים לפסנתר אופוס 11 מאת שנברג - היצירה הא-טונלית הראשונה פיירו הסהרורי מאת שנברג	דוגמאות

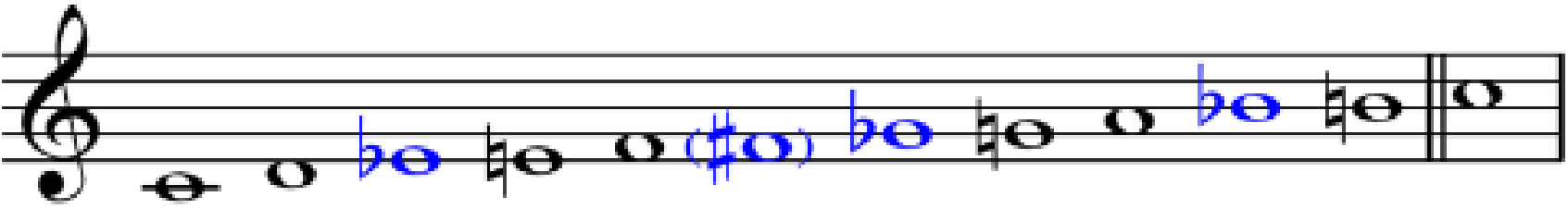
מינימליזם (Minimalism)

סגנון הלחנה.	הגדרה וסיווג
זרם העוסק בהקטנה או צמצום (מלטינית).	מקור השם / פירוש המילה
החל מתקופת המאה העשרים.	שיוך תקופתי
סגנון הלחנה, המזוהה עם העשורים האחרונים של המאה העשרים. המלחין בוחר תבנית פשוטה אחת, או מספר תבניות (מלודית, ריתמית, הרמונית) וחוזר עליה לאורך זמן, תוך שינויים מינימליים והדרגתיים, הנפרשים לאורך היצירה.	מאפיינים / סוגים
סגנון הלחנה זה התפתח בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים. הוא מזוהה בעיקר עם מלחינים אמריקאיים - מייצגים בולטים הם המלחינים סטיב רייך ופיליפ גלאס. הסגנון מתאפיין בחזרתיות, פיתוח הדרגתי של תבניות מלודיות או תבניות מקצביות, פשטות ודגש על ווריאציות לאורך זמן. לרוב המינימליזם קשור למלחינים אמריקאים אך הייתה לסגנון זה השפעה גם על מלחינים ברחבי העולם. מאפייניו המרכזיים של המינימליזם הם חזרתיות לאורך זמן על תבניות (מלודיות, ריתמיות, או הרמוניות), תוך שינויים הדרגתיים, לעתים עדינים ביותר. כיוון שמרכיבי המוזיקה הראשיים (מלודיה, ריתמוס, הרמוניה) נשארים סטטיים לאורך זמן, מרבה המלחין לחקור את הגוונים הצליליים והמרקמים. לעתים קרובות משתמש המלחין בטכניקת "ריבוד" (Phase shifting) - חזרה על תבנית מוזיקלית במספר כלים במקביל - כל כלי בטמפו שונה. הדבר עשוי ליצור מרקמים מורכבים ופוליריתמיות.	הסבר והרחבה
<p>מוזיקה ל-18 מוזיקאים מאת סטיב רייך</p> <p>Clapping Music מאת סטיב רייך וולפרם ווינקל</p> <p>Glasswork מאת פיליפ גלאס</p> <p>Different trains מאת סטיב רייך</p> <p>איינשטיין על החוף מאת פיליפ גלאס</p>	דוגמאות

סולם פנטטוני (Pentatonic Scale)

סולם מוזיקלי בן חמישה צלילים באוקטבה.	הגדרה וסיווג
פֶּנְטָה - חמש (מיוונית).	מקור השם / פירוש המילה
בעיקר במאה ה-20 ובסוגות בנות זמננו (בלוז, ג'אז, פופ, רוק, וכו').	שיוך תקופתי/סגנוני
המרווחים בין צלילי הסולמות הפנטטוניים הם לרוב סקונדות או טרצות. ישנם גם סולמות פנטטוניים עם מרווחים של חצאי טון אך הם לא נפוצים ולכן לא נעסוק בהם. סוגים עיקריים: <ul style="list-style-type: none"> פנטטוני מז'ורי. פנטטוני מינורי.	מאפיינים / סוגים
הסולמות הפנטטוניים נפוצים במקומות שונים בעולם, בין השאר גם במזרח הרחוק, באירופה ובאפריקה, וככל הנראה אלו סולמות עתיקים מאוד. דרך המוזיקה האפריקאית הגיעו אל הבלוז ומשם אל סוגות המוזיקה הקלה השונות. מהסולם הפנטטוני המינורי נולדו ה בלו-נוטס (צלילים מונמכים). אם משווים את הסולמות המז'ורי והמינורי (בני ה-7 צלילים באוקטבה) לסולמות הפנטטוני המז'ורי והפנטטוני המינורי בהתאמה - ניתן להבחין כי שני הצלילים ה-"חסרים" בסולמות הפנטטוניים הם צלילי הטריטון.	הסבר והרחבה
Pagodes מאת דביוסי Empty bed blues מאת בסי סמית' She's So Heavy מאת הביטלס פזמון ליקינטון מאת רבקה גילי ולאה גולדברג Pride and Joy מאת סטיבי ריי ווהן	דוגמאות

בלו-נוטס (Blue Notes)

<p>הבלו-נוטס הם הנמכה של המדרגות ה-3, ה-7 ולעיתים גם ה-5 ביחס למדרגות הסולם המז'ורי.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>לקוח מהמילה "בלוז". לעיתים מכונה בעברית "צליל עצוב" כיוון שהצבע הכחול (blue) מייצג עצבות בסלנג האמריקאי, וכך גם מוזיקת הבלוז ידועה כמבטאת עצב או תסכול.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>החל מהמאה ה-20.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p></p> <p>בתווים: הסולם המז'ור (בשחור) והבלו-נוטס (בכחול). הבלו-נוטס הם למעשה מְטָבֵעַ לְשׁוֹן תיאורי, לצורת הבעת הצליל הנמצא במקום נסתר בין שני הצלילים האמורים (הסולמי והמונמך), ו"מרגישה" כמו צליל מונמך. בתחילה הונמכו הצלילים השביעי והשלישי ומאוחר יותר גם החמישי. אחת התיאוריות לגבי היווצרות הבלו-נוטס קשורה במיזוג הנוצר בין המודוס הפנטטוני המינורי אשר רווח בשירי הגוספל לבין הסולם המז'ורי אשר שימש לנגינת הבלוז ולמעשה, לדיסוננס אשר נוצר בין הצליל המנוגן לצליל המושר. מתוך העובדה שמקור הבלו-נוטס הוא מחוץ למערכת 12 הצלילים נוצרו עם השנים טכניקות נגינה ושירה אשר "מכופפות" את הצלילים ומאוד מאופיינות עם הבלוז, כמו "כיפוף" מיתרי הגיטרה, גליסנדו של חצי טון וכו'.</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>St. Louis Blues מאת בסי סמית' Unchain My Heart מאת ריי צ'ארלס Satisfaction מאת הרולינג סטונס The Thrill Is Gone מאת בי בי קינג Faith ft. Ariana Grande מאת סטיבי וונדר She's So Heavy מאת הביטלס אחרי כל השנים בביצוע עומר אדם</p>	<p>דוגמאות</p>

סטנדרט ג'אז (Jazz Standard)

הגדרה וסיווג	הסטנדרט הוא כינוי כולל ללחנים הנפוצים ברפרטואר השגור בקרב קהילת מוזיקאי הג'אז והם מבוצעים ומוקלטים בתדירות גבוהה.
מקור השם / פירוש המילה	Standard - תקן (מאנגלית) - יש לו רמה מסוימת של איכות.
שיוך תקופתי	החל מהמאה ה-20.
הסבר והרחבה	<p>סטנדרטים רבים נכתבו על ידי מוזיקאי ג'אז, אך ישנם קטעי סטנדרט רבים שמקורם בעולמות מוזיקליים אחרים. כך למשל בתחילת המאה ה-20 שירים ממחזות זמר, ושירי פופ רבים הפכו לסטנדרטים אהובים על נגני ג'אז. כמה משירי הביטלס זכו עם השנים ל-"מעמד" של סטנדרטים (כמו "Yesterday").</p> <p>כיום רוב מוחלט של הסטנדרטים מאורגנים בקובץ הקרוי Realbook, או במקבצים דומים, והם רשומים כצ'ארט (או Lead sheet) שיש בו את תווי המנגינה, מילים תחת התווים והרמוניה הכתובה בסמלי אקורדים מעל המנגינה. מקבצי ה-"רילבוק" למיניהם נוצרו באופן פיראטי בתחילת המאה ה-20 ועם הזמן, כאשר זכו לפופולריות רבה זכו גם להכרה חוקית. מבנה האילתור והעיבוד של סטנדרט המקובלים בג'אז הוא בדרך כלל כך: השמעה של הסטנדרט עם המנגינה הראשית, חלק אלתורי על ההרמוניה של הסטנדרט במבנה שלם של הקטע (Chorus), והשמעה של המנגינה לסיים.</p>
דוגמאות	<p>It Don't Mean a Thing Body And Soul Cherokee Billie's Bounce Take Five Summertime</p>

צורת השיר במוזיקה פופולרית (Song Form)

<p>צורה היא מודל תיאורטי נפוץ של חלקים מוזיקליים שלפיו נוצר מבנה השיר.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>forma - צורה, תבנית, מסגרת (מלטינית).</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>החל מהמאה ה-20 בסגנונות המוזיקה הפופולרית: פופ, רוק, וכו'.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>צורה חד-חלקית A (או AA) צורה דו חלקית שבה יש שינוי בחלק השני A-A' (או abac) צורה דו חלקית שבה שני חלקים שונים A-B (או Verse-Chorus, בית פזמון וכו') צורה תלת-חלקית A-B-C תהיה צורה בעלת 3 חלקים שווים בחשיבותם ובחזרתם. (לעיתים תופיע כ A - Pre-B - B). לא לבלבל עם צורת A-B ו-חלק C כחלק מוסף. צורה פתוחה או צורה מורכבת A-B-C-D וכו', תהיה צורה שבה אין סדר אחיד וקבוע של החלקים וחזרתם.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>ההבדל בין מבנה לצורה: מבנה השיר מתאר את סדר החלקים השונים בשיר ואילו הצורה היא סכמה שמתמצתת את המבנה. לדוגמא, כאשר מבנה של שיר נתון הוא: Intro - A - A - B - A - B - A - outro ניתן לומר כי צורת השיר היא A-B כלומר בתים ופזמונים החוזרים על עצמם, או צורה מורכבת יותר דוגמת AABA. צורת AABA הייתה הצורה הנפוצה ביותר בסגנון הג'אז ואילו צורת AB הפכה הצורה הנפוצה עם עליית הרוק והפופ. האות A תשתייך לרוב למה שנקרא "בית" ואילו האות B ל-"פזמון".</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>AABA - Elvis Presley - Can't help falling in love A - Bessie Smith - Empty bed blues A A' - How High The Moon ABC - Cheek To Cheek צורה פתוחה - Queen - bohemian rhapsody</p>	<p>דוגמאות</p>

ריף (Riff)

מוטיב או משפט קצר וקליט, בעל מאפיינים ריתמיים, מלודיים ו/או הרמוניים מובהקים, החוזר על עצמו לאורך כל השיר.	הגדרה וסיווג
מקור המילה אינו ידוע, אך ייתכן כי מדובר בקיצור המילים "Riffle" - ערבוב, דפדוף, או "Refrain" - חזרה, פזמון חוזר.	מקור השם / פירוש המילה
החל מהמאה ה-20 - סגנונות הג'אז פופ ורוק.	שיוך תקופתי
מאפייני הריף משתנים בין הסגנונות במוזיקה הפופולרית: בג'אז, בעיקר בתקופת הסווינג, משמש המונח Riff לתיאור קריאות קצרות של כלי הנשיפה בין משפטי המנגינה. בסגנון הרוק נמצא Riff כ מוטיב עליו מתבסס כל השיר, או כמוטיבים המשמשים כפתיחה או כמעברים. בסגנונות הדיסקו וה-soul הריפים לרוב יהיו עשירים בסינקופות וכרומטיקה.	מאפיינים / סוגים
חזרתיות הריף יוצרת מסגרת ריתמית וטביעת אופי ייחודית לקטע. אפשר לטעון כי ה-"ריף" הוא מושג מקביל ל-" אוסטינטו ". הריף בסגנונות הפופ והרוק יבוצע לרוב על גיטרה חשמלית אם כי יש יוצאים מן הכלל. לעיתים גם מהלך הרמוני קצר עם אפיון קצבי מובהק יכול להיחשב כ-"ריף".	הסבר והרחבה
Satisfaction מאת הרולינג סטונס Another One Bites the Dust מאת קוויין - הריף מופיע בבס I Wan't You Back מאת ג'קסון פייב - הריף מוכפל עם בס ופסנתר Smoke on the water מאת דיפ פרפל - הריף מופיע בגיטרות הכי קרוב אלייך מאת עילי בוטנר	דוגמאות

שירת מענה (Call and Response)

אופן ביצוע.	הגדרה וסיווג
המונח call and response הגיע מתרבויות אפריקאיות וחילחל אל תוך הסגנונות המושפעים מהמוזיקה האפריקאית (בלוז, גוספל, ג'אז, פופ ורוק), על אף שאופן ביצוע דומה קיים גם בסגנונות מערביים מוקדמים שאינם מושפעים מתרבויות אלה.	מקור השם / פירוש המילה
שירת ימי הביניים, מוזיקה אתנית, מוזיקה עממית (גוספל, בלוז, מוזיקה אפריקאית ועוד), מוזיקה יהודית דתית, וכלל הסגנונות המושפעים ממוזיקת הבלוז (ג'אז, פופ, רוק, ועוד).	שיר סגנוני
שירת סולן אל מול קבוצה. הסולן שר (או מנגן) משפט מוזיקלי. הקבוצה (זמרים, נגנים, קהל המאזין) עונה לו במשפט מוזיקלי.	מאפיינים / סוגים
מאפיינים: הקבוצה עשויה לחזור על המשפט המוזיקלי של הסולן, לאלתר עליו, או לענות במשפט מוזיקלי שונה. שירת מענה מקלה על לימוד מוזיקה חדשה, מאפשרת "תגובה מוזיקלית" ויצירת דיאלוג. דוגמא: ביצוע פרקי התהילים (פסלמודיה) בימי הביניים: מזמורים גרגוריאניים , בהם נחלק כל פסוק לשניים - שירת סולן ומענה של כלל המשתתפים.	הסבר והרחבה
"ראו כל" - גרדואלה - אורגנום לאונין דוגמא משירי עבודה אפרו-אמריקאים When the saints go marching in Moanin'	דוגמאות

שמיניות סווינג (Swing Quarter Notes)

<p>שמיניות סווינג הן מעבר מחלוקה שווה של הפעמה ל-2 שמיניות שוות, לחלוקת הפעמה לשתי שמיניות שהראשונה ארוכה מהשנייה. נקרא גם Shuffle time.</p>	<p>הגדרה וסיווג</p>
<p>Swing - נדנוד, או נענוע.</p>	<p>מקור השם / פירוש המילה</p>
<p>החל מהמאה ה-20, מקורן בסגנונות הבלוז והג'אז.</p>	<p>שיוך תקופתי</p>
<p>ישנם סוגים שונים של שמיניות סווינג, בהתאם לכמות ה-"איחור" (Laid back) של המבצעים.</p>	<p>מאפיינים / סוגים</p>
<p>מקור שמיניות הסווינג הוא בפוליריתמיקה המאפיינת את המוזיקה האפריקאית, כפי שניתן לראות בתווים (מחלוקת הרבע לטרילולת שמיניות).</p> <p>החלוקה ל-3 היא לא תמיד מדויקת ומשתנה לפי הסוגה והסגנון הקצבי שלה. בכל מקרה, שמיניות הסווינג (וה-Shuffle) רשומות כשמיניות רגילות בתווים. הוראת ה-"Swing" נרשמת בתחילת הקטע כמו שאר הוראות הטמפו. שמיניות הסווינג החלו נפוצות בסגנונות בלוז וג'אז, אך מאז נפוצו אל תוך כל הסגנונות בני זמננו, כולל הפופ הים תיכוני, ואף למוזיקה מערבית של המאה ה-20 ("קלאסית").</p>	<p>הסבר והרחבה</p>
<p>Sweet Home Chicago All Of Me The Pink Panther Theme The Doors - Roadhouse Blues תמוז - סוף עונת התפוזים Beatles - When I'm 64 עומר אדם - אחרי כל השנים</p>	<p>דוגמאות</p>

מוואל (מֻוָּאֵל)

סוגה קולית במוזיקה הערבית הקלאסית.	הגדרה וסיווג
צורת אלתור קולי במוזיקה הערבית.	מקור השם / פירוש המילה
מזוהה עם / מקושר אל (ערבית) - לרוב מהווה פתיחה ליצירה ארוכה, ומקושר אליה.	שיוך סגנוני
אלתורים קוליים עם מליסמטיות רבה. לעיתים מתבססים על הברות מסוימות (ליאלי). מקצב חופשי, ללא צורה מחייבת.	מאפיינים / סוגים
<p>המוואל היא סוגה ווקאלית של אלתור במוזיקה הקלאסית (אומנותית) הערבית. היא מאופיינת בסגנון רגשי והבעתי. את המוואל מבצע זמר סולן המציג קו מלודי לרוב באופן חופשי וללא צורה מחייבת. מוואל הוא מעין גרסה ווקאלית לתקסים.</p> <p>מאפייני המוואל:</p> <p>קישוטיות - הכוללת טרילים וסלסולים (מליסמטיות רבה).</p> <p>קשר למקאם - המבצע יכול לעבור בין מקאמא שונים תוך הצגת שליטה בהם.</p> <p>אלתור - למרות שישנן תבניות מלודיות מסוימות הקשורות למקאם בו שרים, שירת המוואל מעודדת אלתור על פי סגנונו האישי של המבצע.</p> <p>כחלק מיצירה - לעיתים קרובות המוואל מהווה מעין פתיחה ליצירות ווקאליות או אינסטרומנטליות ארוכות. הוא מבסס את המקאם ומכין את המאזין ליצירה עצמה.</p>	הסבר והרחבה
<p>لما بدا يتثنى / למה הקץ נסתם נא / Lama bada yatathana - מתוך פרויקט משותף של קיימות רב תרבותית בחיפה (אוניברסיטת חיפה)</p> <p>מאוול נהונד</p> <p>אלתור מאוול מאת פריד אל אטרש</p> <p>דוגמא למאוול כפתיחה ליצירה ארוכה</p> <p>מאוול מאת זוהר ארגוב</p> <p>ליאלי ומאוול במקאם ביאת - מתחיל בתקסים ועובר למאוול</p>	דוגמאות

מקאם (מקאם)

סולמות / מודוסים .	הגדרה וסיווג
מקום (ערבית) - המסגרת הסולמית של היצירה.	מקור השם / פירוש המילה
סולמות בהם נעשה שימוש בעיקר במוזיקה ערבית.	שיוך סגנוני
בשונה מן הסולמות המערביים, כולל כל מקאם תבניות מלודיות יחודיות לו. כמו כן, לכל מקאם מאפיינים הבעתיים יחודיים, עמם הוא מזוהה. על כן, מקובל לאלתר על מקאמאת (רבים של "מקאם").	מאפיינים / סוגים
<p>סולם הוא מסגרת היררכית לארגון צלילים. המוזיקה הערבית היא מודלית והסולם בה נקרא מקאם. כל מקאם מתייחס לרגש, מצב רוח ואווירה מסוימים. לכן משייכים אותם לזמן מסוים ביממה, למין (גברי או נשי), עצוב או שמח, אהבה וכדומה.</p> <p>האוקטבה מחולקת ל-24 רבעי טון, כאשר ממערכת זו נבחרים צלילי סולמות המקאמאת. החלוקה לרבעי טון מדויקים היא ברובה תיאורטית, כאשר בפועל רבעי הטון אינם שווים (לדוגמא: מי חצי-במול במקאם ביאת נמוך יותר ממי חצי-במול במקאם ראסת). ההבדלים בגבהי הצליל נובעים ברובם מהתנועה המלודית האופיינית למקאם - ירידה לעומת עלייה.</p> <p>כל מקאם בנוי מאג'נאס - יחידות קטנות הכוללות צלילים ספורים: בדרך כלל טטריקורדים (ארבעה צלילים עוקבים), אך גם פנטקורדים (חמישה צלילים עוקבים) וטריקורדים (שלושה צלילים עוקבים). הג'נס הראשון הוא הגזע (משפחת המקאם הנותן לו את שמו) והג'נס השני הוא הענף (הווריאנט). מקאמאת בעלי אותו ג'נס גזע נחשבים לבני אותה משפחה. האג'נאס המרכיבים את המקאם יכולים להיות נפרדים (זה אחר זה), מחוברים (בעלי צליל משותף) או חופפים (בעלי יותר מצליל אחד משותף).</p> <p>קראר הוא הצליל הבסיסי של סולם המקאם (בדומה לפינליס או טוניקה). למרות שאפשר לבנות מקאמאת על כל צליל, לכל מקאם יש מיקום בסיסי במערכת הצלילים המכונה לעיתים "טבעי" - בעל קראר זהה.</p> <p>במקאם עשויים להיות צלילים שגובהם משתנה בעקבות ההקשר המלודי שלהם (עלייה לעומת ירידה) או האוקטבה בה הם מצויים.</p> <p>ביהדות: בחלק מאוספי הפיוטי נהגו לכתוב את שם המקאם לפיו הולחן הפיוט. ר' ישראל נג'ארה נהג לציין מעל למילות הפיוט את שם המקאם בו שרים אותו.</p>	הסבר והרחבה
<p>הקצידה "יא גארת אל-ואדי" - השירה של עבד אל-והאב במשפט הראשון נעה רק בתחום ג'נס ביאת.</p> <p>סמאעי ביאת - המשפט הפותח את הח'אנה הראשונה מתנהל במסגרת ג'נס ביאת על רה הקראר.</p> <p>אתר הפיוט והמקאם</p> <p>דוגמא ללימוד מקאם עג'אם</p> <p>מקאם עג'אם</p> <p>מקאם נהוונד</p> <p>מקאם חוסיני</p> <p>מקאם חיג'אז</p>	דוגמאות

תקסים (تقسيم)

סוגה כלית במוזיקה הערבית הקלאסית.	הגדרה וסיווג
לחלק, להפיץ (ערבית).	מקור השם / פירוש המילה
מוזיקה כלית ערבית.	שיוך סגנוני
התקסים הוא סוגה של אלתור אינסטרומנטלי במוזיקה הערבית הקלאסית (אומנותית) במקום מסוים. פתיחה איטית לכלי סולו בה הנגן יכול להביע את הווירטואוזיות שלו בנגינה בכלי.	מאפיינים / סוגים
התקסים הוא סוגה של אלתור אינסטרומנטלי במוזיקה הערבית הקלאסית (אומנותית). נגן התקסים מגלה וירטואוזיות ושליטה באלתור בכלי הנגינה, לרוב עוד או כינור. התקסים מהווה חלק חשוב ברפרטואר הכלי. תקסים הוא מעין גירסה אינסטרומנטלית ל מאוול . צורת הרבים של תקסים היא תקאסים. מאפיינים: דגש על נגינה וירטואוזית, קשר ואינטראקציה למקום היצירה, יכול להופיע כחלק סולו אך גם בליווי תזמורתי או ווקאלי, מציין את הקשר הרגשי ואת אוירת היצירה.	הסבר והרחבה
<p>החטיבה השלישית במעזופה ד'כריאתי (ذكرياتي, זכרונותי) שהולחנה על ידי מחמד אל-קצבג'י</p> <p>لما بدا يتثنى / למה הקץ נסתם נא / Lama bada yatathana - מתוך פרויקט משותף של קיימות רב תרבותית בחיפה (אוניברסיטת חיפה)</p> <p>תקסים נאי</p> <p>תקסים במקום ביאת</p> <p>תקסים ביאתי חוסיני</p> <p>תקסים מאת פריד אל אטרש</p> <p>ליאלי ומאוול במקום ביאת - מתחיל בתקסים ועובר למאוול</p>	דוגמאות